

Färre antas till forskning i höst

ANTAGNINGEN TILL forskarutbildningen inom humaniora och samhällsvetenskap minskar som en konsekvens av den nya högskoleförordningen. Det är osäkerheten kring de nya reglerna, inte minst kravet på finansiering, som vällar oro.

Sid 3-4

GU får status som Centre of Excellence

SOM ETT AV 25 LÄROSÄTEN i Europa lyckades Göteborgs universitet få status som "Centre of Excellence" för sin framstående Europaforskning.

Sid 5

Unik forskarutbildning i ämnesdidaktik

BLIVANDE LÄRARE HAR för dåliga kunskaper i praktisk undervisning. Det är detta problem som landets första forskarutbildning i ämnesdidaktik försöker komma tillrätta med – och folk står i kö för att börja utbildningen.

Sid 10

Vetenskapsfestivalen

500 AKTIVITETER UNDER nio dagar, så digert var programmet under årets Vetenskapsfestival. Vi har gjort flera nedslag bland föredrag som spänner från förföriska dofter till Nørretranders fantastiska framtidsvision.

Sid 14-16 & 24

Ny kulturvetenskaplig satsning

I HÖST GÅR STARTSKOTTET för Museionprojektet. Det är samlingsnamnet för en rad nya tvärvetenskapliga utbildningar och ämnesöverskridande forskningsprogram som utvecklas i nära samarbete med det planerade Världskulturmuseet.

Sid 18-19

Vårdhögskolan blir en del av GU

FRÅN OCH MED 1 JULI integreras Vårdhögskolan i universitetet.

Sid 20-21

Maneter sover aldrig

TROTS ATT ÖRONMANETER har ett enkelt nervsystem kan de göra förvånansvärt många saker. Lars Johan Hansson har nyligen disputerat på en avhandling om öronmaneternas liv och leverne.

Sid 22

FOTO: HILLEVI NAGEL

Söderblom leder det litterära samtalet

"GÅR DET VERKLIGEN att utbilda sig till författare?" Staffan Söderblom, själv författare, poet och ansvarig för landets första universitetsutbildning i litterär gestaltning, kommer inte ihåg hur många gånger han fått frågan.

Enligt honom handlar det inte om att stöpa några blivande författare i en och samma form, utan att få igång en diskussion, ett samtal om skrivandet, som är lika berikande för deltagarna som för kursledarna.

Sid 12-13

FOTO: EVA SANDERSSON

När jag tillträdde som rektor vid Göteborgs universitet angav jag att debatt och dialog var ett förhållningssätt som jag stod för i mitt arbete som främste företrädare för verksamheten. Jag har därför de senaste månaderna uppträtt inför konstnärliga fakultetsnämnden, matematisk-naturvetenskapliga fakultetsrådet, i en lunchdebatt vid humanistiska fakulteten och inför kliniska professorskollegiet vid medicinska fakulteten. Jag har

tidigare mött delar av utbildningsvetenskapliga och socialvetenskapliga sektionsnämnderna. Jag ser dessutom fram mot möten med företrädare för samhällsvetenskapliga fakulteten och handelshögskolan och odontologiska fakulteten innan sommaren bryter ut. Jag tillhör dem som tror att mänskliga möten och dialog har något att ge utöver det skrivna ordet. Mina erfarenheter hittills styrker mig i min övertygelse att just debatt och dialog är ett sätt att överbrygga skillnader mellan kunskapskulturerna.

Tanken på ett "Västsvenskt universitet" har väckt viss uppmärksamhet. Jag har svarat på en debattartikel nyligen men vill även i detta forum komma med en del klarlägganden. Detta är förvisso inte en ny idé. Aktiviteter åt det här hållet drevs av min företrädare Jan Ling. Tanken har av mig diskuterats i universitetsstyrelsen under hösten 97, med dekaner och universitetsråd, samt även på ett möte strax före jul för samtliga prefekter i Vasaparken. Tanken bygger på idén om samverkan, nätverk om man så vill, mellan fria, oberoende och självständiga universitet och högskolor och har som grundförutsättning att alla parter skall vinna på samverkan. Ett liknande koncept existerar redan i södra regionen: "Örnsundsuniversitetet". Det är alltså inte tänkt som någon centralstyrd federativ koloss. Något ärende i denna fråga för remissbehandling finns ännu inte. Syftet med att skicka ut ett "ofärdigt diskussionsmaterial" på en informell remissrunda var just att fanga in synpunkter och reaktioner. Jag hoppas på en fruktbar diskussion via fakulteter och andra organ innan vi väljer väg.

I en debattartikel i G-P nyligen påpekades det självklara förhållandet att det redan pågår samarbete av olika slag och dignitet mellan olika institutioner och högskolor inom regionen. Det är rimligt att vi ser över redan befintlig samverkan. Jag ser det inte som en konkurrenssituation för att man sluter avtal och utarbetar en ram på en mer central nivå, utan snarare som komplement och en vidareutveckling av det som finns idag. Olika enheter inom vår organisation har olika kulturer och alla har inte kommit lika långt i ett förändringsarbete.

Högskoleverkets granskning av Göteborgs universitet är nu avslutad. Vid ett avslutande möte med utvärderingsgruppen betonades från utvärderarnas sida den beredvillighet, öppenhet och positiva vilja till diskussion som man hade mött vid alla sina besök i verksamheten. Av tidsskäl kunde tyvärr endast ett fåtal institutioner besökas. Såväl självvärderingen som förberedelser inför granskningsgruppens besök har tagit mycket tid och engagemang i anspråk. Jag är övertygad om att vi kommer att få ut mycket positivt av detta. Jag vill därför tacka alla för ett utomordentligt gott utfört arbete.

Jag vill också passa på att önska er alla en välbehövlig och skön sommar. Jag är medveten om att det har olika innebörd för skilda kategorier av anställda och studenter. De flesta tar ut sin semester, för många forskare anför sommaren dessutom ett antal konferensresor och besök och många studenter har sommarjobb. I vilket fall som helst innebär de ljusa sommarmånaderna något alldeles speciellt och välbehövligt inför det mörka vinterhalvåret.

Väl mött till hösten igen!

BO SAMUELSSON

I FÖRORDET TILL sitt epokgörande verk "De vetenskapliga revolutionernas struktur" (1962) nämner Thomas Kuhn några arbeten som varit särskilt betydelsefulla för honom. Ett av dem är Ludvig Flecks nästan okända monografi: "Entstehung und Entwicklung einer wissenschaftlichen Tatsache (Basel 1935)". Sedan dess har Flecks viktiga bok blivit alltmer uppmärksam. Den utgavs 1979 på engelska med förord av Kuhn. Nu har den också kommit på svenska, "Uppkomsten och utvecklingen av ett vetenskapligt faktum".

Fleck var under lång tid verksam som medicinsk forskare. Bokens första kapitel behandlar framväxten av "det nuvarande syfilisbegreppet". Längre fram i boken skriver han utförligt om tillkomsten av Wassermanreaktionen, ett test för att avgöra om en person är syfilismitad. Man kan tycka att de utförliga medicinhistoriska redogörelserna är litet tröttsamma. Men de har sin betydelse. Fleck vill visa att man inte kan förstå vetenskapliga begrepp och fakta om man inte känner till den historiska bakgrunden.

Kuhns begrepp "paradigm" har sin motsvarighet i Flecks "tankestil". Medan "paradigm" är ett snävt inomvetenskapligt begrepp menade Fleck att de vetenskapliga idéerna alltid formas av det omgivande samhällsklimatet, den rådande mentaliteten. Begreppet "tankestil" har därför en mycket vidare betydelse och beskriver dessutom något som hela tiden är i förändring i motsats till det mer statiska paradigmet. Eftersom Fleck betonar denna ständiga gradvisa förändring tillmåtar han inte vetenskapliga "revolutioner", totala omvälvningar av den vetenskapliga världsbilden, samma betydelse som Kuhn.

Det finns klara fördelar med Flecks teori men man bör vara uppmärksam på att den också skapar betydande problem.

Karl Popper riktade i mitten av 60-talet skarp kritik mot Kuhns tanke att man inom naturvetenskapen vanligen endast bedriver "normalvetenskap", dvs löser problem som uppstått inom paradigmet. Popper medgav att sådant förekommer men menade att den som bedriver normalvetenskap är dåligt utbildad. All utbildning borde

syfta till att man lär sig kritiskt tänkande och försöker ifrågasätta rådande dogmer. Detta är avgörande både för vetenskapen och vår civilisation.

Kuhn kunde försvara sig med att man inom andra områden, t ex filosofin, kan tänka kritiskt och diskutera mer fundamentala frågor. Poppers kritik drabbar därför Fleck i mycket större utsträckning. Fleck ser inte någon möjlighet för enskilda personer att tänka självständigt och bryta med tidsandan.

"Individen är aldrig eller nästan aldrig fullt medveten om den kollektiva tankestilen som nästan alltid utövar ett oemotståndligt tvång över hans tanke och från vilken en avvikelse helt enkelt är otänkbar."

Fleck tycks till och med vilja lösa upp själva individbegreppet. "Tankekollektivet är en rent av stabilare och konsekventare helhet än den så kallade individen, som alltid är fylld av motstridiga impulser."

Därmed hamnar Fleck i närheten av bl a Michel Foucault som menade att människorna var helt styrda av omedvetna kollektiva tankestrukturer. Hur Fleck och Foucault själva kunde göra så originella insatser måste bli obegripligt för anhängare av deras teorier.

DAVID ANDERSSON
Filosof och skribent

"Uppkomsten och utvecklingen av ett vetenskapligt faktum" av Ludvig Fleck. Utgiven av Brutus Östlings bokförlag Symposion 1997.

Synpunkter

Under notiser i GU Journalen nr 3, 1998, kan man bli så läsa att hälften av de antagna på forskarutbildningen är kvinnor. Jag citerar ut texten: "Allra bäst resultat uppvisar samhällsvetenskapliga och medicinska fakulteten, där nästan två tredjedelar av de antagna var kvinnor". Detta anser jag vara en olycklig och icke önskvärd tolkning av GU:s målsättning att minst 40 procent av de antagna skall vara kvinnor. Vi har redan nu, inom t ex den samhällsmedicinska institutionen där jag själv är verksam, en kraftig övervikt av kvinnliga forskarstudenter. Målsättningen bör vara att skapa könsmässig balans, inte dominans för det

ena könet. Det skulle förvåna mig om inte redaktionen har samma synsätt. För det kan väl inte vara så illa att texten avspeglar att det allra bästa tänkbara resultatet är att kvinnor skulle utgöra 100 procent av de forskarsstudenter.

Fredrik Spak forskarasistent vid avdelningen för socialmedicin och bitr. jämställdhetsombud vid samhällsmedicinska institutionen

Svar till Fredrik Spak
Det kan ibland bli fel när man skriver. Det var inte så många som två tredjedelar kvinnor som antogs till forskarutbildningen i medicin, utan drygt femtio procent. Rätt ska vara rätt.

Jag håller med om att formuleringen var olycklig och värde-laddad. Det är väl knappast någon som kan tycka att det bästa vore att eftersträva en ensidig könsrekrytering.

Att hälften av de antagna på forskarutbildningen är kvinnor är positivt. Det är ett bevis för att jämställdhetsarbetet går framåt vid GU.

Alltså. Det är inte redaktionens avsikt att bedriva någon könspolitisk propaganda.

*Allan Eriksson
redaktör & jämställdhetsombud vid informationsavdelningen*

GU JOURNALEN är en informations- och personaltidning från Göteborgs universitet REDAKTÖR: Allan Eriksson LAYOUT/GRAFISK FORMGIVNING: Anders Eurén. ANSVARIG UTGIVARE: Siv Bondenäs Brink STF ANSVARIG UTGIVARE: Åke Pettersson MEDVERKANDE SKRIBENTER: Eva Lundgren, Peter Olofsson, Anders Franck, David Andersson, Christian Borg, Susanne Liljenström och Jon Erik Nordstrand ADRESS: Informationsavdelningen, Göteborgs universitet, Box 100, 405 30 Göteborg. TEL: 031-773 1021. FAX: 031-773 4354 E-POST: Allan.Eriksson@adm.gu.se INTERNET: http://www.gu.se/html/aktuellt.html TRYCK: Arktryckarna AB, Göteborg. Tidningen trycks på miljövänligt papper som uppfyller kraven för Svanenmärkning. UPPLAGA: 5 500 ex UTGIVNING: 8 nummer/år. Nästa nummer ute i början av okt. MANUSSTOPP: 18 sept. ADRESSÄNDRING: Gör skriftlig anmälan till redaktionen. För obeställt material ansvaras ej. Citera gärna, men ange källa. ISSN 1402-9626

Färre antas till forskning

I höst kommer färre att antas till forskarutbildning i humaniora och samhällsvetenskap. Det är en direkt följd av den nya högskolereformen.

FLERA INSTITUTIONER VID samhällsvetenskapliga fakulteten skjuter upp antagningen av forskarstuderande ett halvår. På humanistiska fakulteten befarar man att mycket få nya forskarstuderande kommer att kunna antas de närmaste åren.

På vissa institutioner inom sam fak handlar det inte om ett definitivt antagningsstopp, utan en tillfällig lösning tills läget har klarnat vad gäller tolkningen av de nya reglerna.

Svårt att förutse konsekvenserna

Flera prefekter, som GU Journalen har talat med, menar att det är svårt att förutse konsekvenserna av de nya reglerna. Många vet inte hur den nya förordningen ska tolkas, särskilt kravet på finansiering. Det är alltså osäkerheten kring förordningen som gör att många institutioner väljer att skjuta upp antagningen.

Från samhällsvetenskapliga fakultetens sida finns det inga planer på att gå ut med någon generell rekommendation om hur den nya förordningstexten ska tolkas. Det menar Erland Hjelmquist som är prefekt på psykologiska institutionen och ordförande i samhällsvetenskapliga fakultetens studiestödsnämnd.

- Jag tror det är nödvändigt att överläta ansvaret till institutionerna. Vi har en decentraliserad organisation. Det är så stora skillnader mellan de olika institutionerna.

Fakultetskansliet och fakultetsnämnden har dock i flera skrivelser rekommenderat institutionerna att ta särskild hänsyn till de ökade kraven på finansiering och handledning som finns i reformen.

Mer arbete för institutionerna

Erland Hjelmquist anser att kravet på finansiering är oklart uttryckt i förordningstexten. Det blir sannolikt mer arbete för institutionerna vid antagningen av forskarstuderande.

- Kravet på finansiering kan tolkas olika. Det är nästan omöjligt att garantera försörjning i fyra år, det får man avgöra från fall till fall.

Även fakultetsnämnden får ett utökat ansvar. Enligt förordningen ska fakulteten följa upp hur institutionerna följer kravet på individuell studieplan. Om en doktorand inte fullföljer studieplanen, kan fakultetsnämnden besluta om att franta doktoranden resurser.

Erland Hjelmquist är emot ett antagningsstopp.

- Risken är inte så stor för att institutioner inför ett flerårigt antagningsstopp.

Det ligger i institutionernas eget intresse att ta in nya forskarstuderande.

- Ambitionen måste vara att försöka fortsätta ta in nya doktorander, även om det blir något färre än tidigare. Men det är i dag svårt att överblicka konsekvenserna av den nya reformen.

Särskild arbetsgrupp

Vid humanistiska fakulteten har en särskild arbetsgrupp under ledning av dekanus Lennart Olausson bildats för att utreda följderna av de nya reglerna. I juni ska arbetsgruppen presentera ett förslag om hur den nya förordningen ska tolkas. Därefter går förslaget ut på remiss över somaren.

Enligt Lennart Olausson är risken stor för att det blir ett flerårigt antagningsstopp för nya forskarstuderande i ett stort antal ämnen inom humaniora. Det är en konsekvens av den nya förordningen.

- Jag har svårt att se hur vi ska kunna anta mer än ett fåtal nya forskarstuderande fram till år 2001. Vi har många doktorander inne i systemet som inte har ordnad finansiering. Dessa måste vi värna om.

- I budgetpropositionen som kom i höstas stod det att man skulle ta särskild hänsyn till nya forskarstuderande. Men i förordningstexten ska både nya och gamla forskarstuderande konkurrera på lika villkor.

Det gör det svårt, för att inte säga omöjligt, för nya studenter att konkurrera med dem som kommit en bra bit på vägen.

Det utesluter dock inte, framhåller Olausson, att man kan anta forskarstuderande på andra premisser, antingen med extern finansiering eller de som kan försörja sig själva och skriva färdigt avhandlingen inom åtta år.

Det finns i dag drygt 200 aktiva doktorander på humanistiska fakulteten som kan tänkas bli klara till år 2001. I november planerar fakultetsnämnden att utlysa 50 nya doktorandjänster (tvååriga tjänster).

Om man räknar med 50 doktorandjänster varje år, kan maximalt 150 bli klara på tre år. Det innebär ändå att 50-75 forskarstuderande hamnar utanför.

- Hur vi ska lösa det har jag ingen aning om i dag, kommenterar Lennart Olausson.

Den nya reformen får två direkta konsekvenser: Det blir svårt för studenter som går på C- och D-nivå att konkurrera med redan antagna forskarstuderande som kanske har kommit halvvägs med avhandlingen. Dessutom ställer det stor press på dem som får doktorandtjänst att bli klara i tid.

- Hur många är det som blir färdiga i tid, och vad händer om de inte klarar det? undrar Lennart Olausson.

En fråga som diskuterats i arbetsgruppen är hur kursplanen för forskarutbildningen ska se ut. I dag omfattar kurser 60-80 poäng av utbildningen. Det är inte otänkbart, menar Olausson, att antalet kurser måste minskas för att doktoranden ska få mer tid till avhandlingsarbetet.

Höjda antagningskrav

Ett annat förslag är att höja förkunskapskraven för antagning till forskarutbildningen. Kravet borde kanske vara minst 160 poäng, varav 80 poäng i huvudämnet, föreslår Olausson.

Den känsliga punkten är dock hur antagningen skall gå till.

- Det är ett svårt dilemma. Å ena sidan måste vi först göra en kvalitativ bedömning och rangordna de sökande i enlighet med denna. Det betyder att vi ska anta de som bäst lämpade att klara av forskarutbildningen. Å andra sidan måste vi ta ställning till vilka vi kan försörja och vilka som har försörjning ordnad på annat sätt.

- Men vad gör man t ex med en sökande som kan bevisa att hon eller han kan försörja sig genom arbeta extra på kvällar och helger. Eller om en person kan få finansiering från en annan högskola men som kanske kommer efter i rangordningen, men där vi inom fakulteten inte har möjlighet att erbjuda en doktorandtjänst till dem som är högre rangordnade?

ALLAN ERIKSSON

FAKTA/Nya skärpta regler

Den nya forskarutbildningsreformen trädde i kraft den 1 april. Bakgrunden till riksdagens beslut var att skärpa reglerna för de forskarstuderande med motiveringen att universitetet skulle ta ett större ansvar för doktoranderna. Målet var att höja studietakten och effektivisera utbildningen. Fler doktorer ska examineras på kortare tid, i fortsättningen ska det inte ta mer än fyra år att skriva en doktorsavhandling. Under vissa omständigheter kan dock avhandlingen skrivas på halvtid, i så fall ska utbildningen slutföras inom maximalt åtta år.

Enligt de nya reglerna kan ingen antas till forskarutbildning utan att institutionen kan garantera den forskarstuderandes finansiering.

Det är dessa skärpta regler som har väl-tal oro på universiteten.

Nytt från ledningen

Institution byter namn
Den 1 juli byter rättsvetenskapliga institutionen namn till juridiska institutionen.

Nytt centrum för studier av lukt och smak
Centrum för studier av lukt och smak är en ny intresseförening med anknytning till Göteborgs universitet. Verksamheten ligger under Temanämndens ansvarsområde.

En miljon kronor till jämställdhetsarbetet
Styrelsen har redan avsatt en miljon kronor för strategiska insatser för jämställdhet. Nu har rektor beslutat att pengarna ska delas upp på fyra projekt: utbildning om jämställdhet för chefer och andra beslutsfattare, konferens om kvinnor och kunskapsbildning, videofilm om trakasserier och en pilotstudie om hur undervisning och forskning ser ut vid de olika fakulteterna med avseende på kön.

Ny storinstitution på Pedagoggen
Från och med 1 januari 1999 inrättas den nya institutionen för pedagogik och didaktik. Det beslut styrelsen vid sitt sammanträde den 24 april. Vid samma tidpunkt upphör följande institutioner: inst för metodik i lärutbildningen, inst för pedagogik, inst för skapande ämnen i lärutbildningen, inst för specialpedagogik, inst för yrkespedagogik och inst för ämnesdidaktik i lärutbildningen.

Fritz och Frykman föreslås till prorektor
Valberedningen har enhälligt beslutat att föreslå bitr professor Martin Fritz till prorektor, tillika rektors ställföreträdare, för mandatperioden 1998-07-01-2001-12-31 samt professor Birgitta Skarin Frykman till prorektor för mandatperioden 1998-07-01-2003-06-30.

Övergångsbestämmelser för ny forskarutbildning

FÖR ATT UNDERLÄTTA övergången till det nya systemet har regeringen beslutat om övergångsregler, vilka bl a innebär att avräkning från maximitiden inte görs för all studietid, utan bara för den tid då doktoranderna haft doktorandtjänst eller utbildningsbidrag.

• Gamla regler gäller för dig som har finansiering enligt gamla regler.

Den som fått studiemedel, doktorandtjänst eller utbildningsbidrag enligt de gamla reglerna kan fortsätta inom respektive finansieringsform i enlighet med de villkor som gällde när de påbörjade sina forskarstudier.

För studiemedel gäller en fyraårig övergångsperiod, fr o m den 1 januari 1998 t o m år 2001.

• Gamla regler gäller också för dig som är antagen, men som saknar finansiering

För den som har antagits till forskarutbildning före den 1 april 1998, men som inte har fått en doktorandtjänst eller ett utbildningsbidrag före den dagen, gäller de äldre bestämmelserna t o m år 2001.

FAKTA: "En reformerad forskarutbildning". Faktabladet, som är utgivet av Utbildningsdepartementet (april 1998), kan hämtas hem på adress: http://www.regeringen.se/info_rosenbad/department/utbildning/fakta/u98005.pdf

Röster om reformen

”Svårt att överblicka konsekvenserna”

BERTIL VILHELMSSON, prefekt på kulturgeografiska institutionen

– Det ordinarie ansökningstillfället den 1 maj har vi skjutit upp till nästa termin i avvaktan på klarhet i tolkningen av de nya reglerna. Vi ska ha ett möte i forskarutbildningskommittén i juni. Då ska vi bli ta upp ansökningar från två personer som klart uppfyller de nya kriterierna, vad gäller finansiering.

– Vi brukar anta 4-5 doktorander varje termin. Det är väldigt svårt i dag att överblicka om den nya reformen innebär färre doktorander på sikt.

– Om det vållar problem eller inte för forskarutbildningen, beror på vilken tolkning man gör av den nya förordningen. Enligt en strikt tolkning kan man bara anta doktorander som har en tryggad försörjning i fyra år. Det är ju få externa organ som kan garantera försörjning under så lång tid. Men en liberalare tolkning innebär att man ska göra det troligt att man kan garantera försörjning i fyra år. Jag tror att det är rimligt att inta en mer liberal tolkning.

”Vi vet inte hur vi ska tolka den nya förordningen”

MARIANNE BLOMSTERBERG, prefekt, sociologiska institutionen

– Vi tar inte in några nya doktorander i höst, utan skjuter på antagningen till vårterminen. Det som varit avgörande för fördröjningen är oklarheter vad gäller tolkningen av den nya förordningen. Vi vet inte hur vi ska tolka den nya förordningen, inte minst vad gäller övergångsreglerna. De doktorander som redan är inne i systemet måste vi också värna om. Vi vill inte att de ska komma i kläm.

– Vi håller på att utveckla en starkare koppling mellan forskning och forskarutbildning på institutionen. Då kan det finnas möjligheter att ta in doktorander som har extern finansiering men utan att anställa dem som doktorander.

”Det handlar inte om ett flerårigt antagningsstopp”

TORNGNY OTTOSSON, studierektor för forskarutbildningen på institutionen för pedagogik

– Vi avvaktar med antagningen av nya doktorander. Vi tar ett halvår på oss och funderar ordentligt över vad den nya förordningen innebär. I stället har vi en ny antagningsomgång i höst inför vår 99. Uppehållet kommer lämpligt eftersom vi står inför en stor omorganisering av utbildningarna på Pedagoggen. Vi hade kanske gjort ett uppehåll ändå.

– I den nya förordningen finns en rad oklarheter vad gäller tolkningen av kravet på finansiering.

– Vanligtvis antar vi omkring 10-15 doktorander. Det är sannolikt att det kommer att bli något färre, men det blir ingen dramatisk minskning. Vi har många aktiva doktorander – runt ett 100-tal – som inte har tryggad finansiering. Men enligt de nya övergångsreglerna gäller samma regler som tidigare fram till år 2001.

– Det handlar definitivt inte om ett flerårigt antagningsstopp som man aviserat från flera andra håll i landet. Det skulle vara förödande för forskningen – vi måste ha ett inflöde av doktorander samtidigt som vi tar ansvar för de doktorander som redan är inne i systemet.

Följande institutioner inom samhällsvetenskapliga fakulteten avvaktar med nyantagningar av doktorander:

- Institutionen för pedagogik
- Institutionen för ämnesdidaktik i lärarutbildningen
- Institutionen för journalistik och masskommunikation
- Institutionen för freds- och utvecklingsforskning
- Sociologiska institutionen
- Förvaltningshögskolan
- Institution för vårdlärarlärarutbildning
- Kulturgeografiska institutionen

”Den nya reformen är ett bakslag”

Doktorandombudsman Rikard Larsson på FFS är starkt kritisk mot den nya högskolereformen.

– Det är en illa genomtänkt proposition som hotar att lamslå delar av den humanistiska forskningen i flera år framöver.

FOTO: ALLAN ERIKSSON

fick många att andas ut, men alltför tidigt, menar Rikard Larsson. Enligt reglerna omfattas de som redan är inne i systemet av de gamla reglerna, fram till år 2001.

– Låt oss ta ett exempel: En forskarstuderande som får tjänst först år 2000 kommer inte att kunna behålla tjänsten i mer än två år. Efter år 2001 avräknas studieåren man inte har haft tjänst. Vem hinner skriva färdigt en avhandling på två år? undrar Rikard Larsson.

Antagningsstopp

Högskolereformen har redan fått konsekvenser för humanistisk och samhällsvetenskaplig forskarutbildning ute i landet. En prefektenkät från Uppsala universitet visar att antagningen inom teologi kommer att minska med 100 procent och inom humaniora med 95 procent. Det är även i princip antagningsstopp på humanistisk fakultet i Göteborg.

Det har framkommit förslag på kvotering av tjänster för att öka intaget. Men det vägrar Rikard Larsson att gå med på.

– Vi inom det gemensamma doktorandrådet kommer att motsätta oss varje form av kvotering av D-studenter så länge det finns odkoterade forskare inom systemet.

Rikard Larsson säger att ingen kommer att vara beredd att sänka kvaliteten på avhandlingen bara för att bli klar på fyra år.

– Den absolut viktigaste meriten när man söker pengar eller tjänster är kvaliteten på doktorsavhandlingen. För vem vill lämna ifrån sig en illa genomarbetad avhandling som man inte är helt säker på att alla tre i betygsnämnden kommer att godkänna? Alla inom systemet vet att den som inte får godkänt av alla tre är död akademiskt.

Anstormning av studenter

Men syftet med reformen är ändå att ge doktorander rimliga arbetsvillkor under hela studietiden. Är det inte bra?

– Jo, men det fungerar bara i den bästa av världar. Reformen kommer illa lämpligt nu, efter utbildningsexplosionen. Anstormningen av grundstudenter har urholkat forskarutbildningen. I dag har lektorer och professorer allt mindre tid över till handledning och forskarkurser.

Rikard Larsson drar slutsatsen: Dålig handledning ger längre studietid, bättre handledning ger kortare studietid.

Han varnar också för att de snäva antagningsreglerna kommer att leda till en godtycklig antagning på institutionerna.

– I högskoleförordningen står det att antagning till forskarutbildning ska göras utifrån förmågan att tillgodogöra sig forskarutbildning. Det öppnar ju för rent godtycke och korridorpolitik.

Det betyder i klartext, menar Larsson, att man hellre väljer den som är bäst på att ragga externa medel än den som forskar om något udda ämne.

Och den som har ett år kvar på grundutbildningsspoten (alltså ett år med studiemedel) kan prioriteras

framför den som är bättre lämpad.

– Ingen institution i framtiden kommer att vilja satsa på fri forskning, dvs okänd forskning, som man inte med säkerhet vet att doktoranden kommer att klara av på fyra år. Det kommer att påverka fakultetens tilldelning av resurser.

Fyrkantigt synsätt

Även kraven på ökad handledning och individuell studieplan är luddigt formulerade i förordningen, menar Larsson.

– Problemet är inte att kompetensen inte finns, utan att lärare är fullt upptagna med grundutbildningen. Det har gjort det akademiska systemet mindre attraktivt för unga, dynamiska forskare.

Det som gjort Rikard Larsson mest upprörd är det fyrkantiga synsättet på forskningen. Det enda syftet med reformen är att examinera allt fler doktorer på kortare tid för att det behövs disputerade lärare på små- och medelstora högskolor, hävdar Larsson.

– Man pekar ut humanister och samhällsvetare som lata, dryga och dumma. En doktorands läroprocess är inte bara att skriva en avhandling på fyra år, utan en läroprocess av många år av eftertanksamhet och stimulerande intellektuella möten med andra akademiker. Det står inte ens en bokstav om det i propositionen.

ALLAN ERIKSSON

Göteborgs universitet får åtråvärd status

Göteborgs universitet har via EU fått status som "Centre of Excellence" för sin framstående Europaforskning.

I HÅRD KONKURRENS med 530 europeiska högskolor och universitet fick 25 lärosäten denna status. Bland de nordiska länderna var det bara Göteborg, Lund och Roskilde som lyckades få den åtråvärda utmärkelsen.

Den 1 juli 1998 förläggs ett s k Jean Monnet Centre of Excellence till Göteborgs universitet.

- Vi är mycket glada för utmärkelsen, säger dekanus Lars Strömberg på samhällsvetenskapliga fakulteten. Det är viktigt för certifieringen, för att tala kvalitetspråk, att vi har en framstående Europaforskning. Det betyder också att vi får en starkare ställning när vi söker medel från EU:s forskningsfonder.

Beteckningen innebär ett slags kvalitetsgaranti samt att universiteten ska verka för ökat samarbete, bättre redovisning utåt och ökad satsning på mångvetenskaplig forskning.

Lars Nordström, som ansvarar för EU-frågorna, betonar att Göteborgs universitet redan har ett utvecklat studentutbyte med europeiska universitet. Det är dock flest studenter som reser utomlands.

- Nu hoppas vi att Göteborgs universitet ska bli ännu mer attraktivt för studenter ute i Europa.

- Vi har även varit duktiga på att söka pengar till forskningsprogram från EU. Varannan ansökan har blivit godkänd. När EU i höst inför ett nytt ramprogram för forskning, då kommer samhällsvetenskap och humaniora att få ökad betydelse.

Göteborgs universitet har dragit in 150 miljoner kronor i EU-bidrag de tre senaste åren. På det hela taget får Sverige mer pengar tillbaka än vad vi betalar in till EU:s forskningsfonder.

Ska stödja nya idéer

För professor Rutger Lindahl är det helt klart att det krävs nya grepp i Europaforskningen.

- Vi kan inte lösa dagens problem i Europa på ämnesbasis, säger han. Vi

måste samordna och gå över ämnes- och fakultetsgränserna. Det ger många nya dimensioner.

Förhoppningen med det nya centralt är att ta ett samlat grepp på Europafrågorna - med ett utökat samarbete mellan t ex samhällsvetare och humanister.

Men, betonar Rutger Lindahl, det handlar inte om att bilda ett nytt institut eller organisation. Utan det ska vara ett nätverk - med bred förankring - för Europaforskning.

- Projektiden är att öka samverkan mellan universitetet, näringslivet och det omgivande samhället.

- Vi ska stödja nya idéer. Vi planerar att anordna kurser, öppna föreläsningsserier och konferenser, inom t ex miljö, demokrati och sysselsättning. Dessa aktiviteter ska bygga på den forskning som finns vid universitetet. En annan viktig del är att stimulera studentutbyte och lärar- och forskarutbyte med universitet i Europa.

Medveten satsning

Utmärkelsen är ett resultat av en långvarig satsning på Europaforskning, framhåller Claes Hjertman som är chef för EU-sekretariatet.

Sedan 1995 finns ett Centrum för Europaforskning under ledning av Rutger Lindahl, som innehar en professor i europeisk integration (en s k Jean Monnet professor).

Under flera år har universitetet bedrivit en rad olika projekt inom ramen för Jean Monnet-projektet. Särskilda kurser i t ex statsvetenskap och juridik har delfinansierats av kommissionen.

Vid Ekonomiska biblioteket finns en särskild avdelning, "European Documentation Centre". Det är ett av de få biblioteken i Sverige med allt tryckt material från EU.

Tanken är att verksamheten ska pågå i minst sju år. Universitetet tilldelas ett mindre bidrag de första tre åren. Första året utgår 16 000 ECU, vilket motsva-

rar ungefär 135 000 kronor.

- Men bidraget är egentligen en bisak, betonar Claes Hjertman. Det viktiga är att vi får hjälp på vägen. Huvudregeln är att EU bara delfinansierar projekt. Vi har bestämt oss för att satsa på Europaforskning.

Finns det någon risk för att forskningen och utbildningen blir styrd genom bidragen?

- Nej, det finns inga direktiv från EU för vad vi ska göra, svarar Rutger Lindahl. Vad universitetet står för är en kritisk och mångsidig belysning av Europafrågorna. Och den dialogen vill vi föra vidare.

Universitetet planerar en storsatsning år 2001, då EU:s regeringschefer träffas på ett toppmöte i Göteborg.

- Då kan vi sätta Göteborg och Väst-sverige lite tydligare på kartan, menar Rutger Lindahl.

ALLAN ERIKSSON

Professor Rutger Lindahl blir föreståndare i det nya "Jean Monnet Centre of Excellence" som förläggs till Göteborgs universitet den 1 juli. - Vi ska stödja nya idéer och ta ett samlat grepp om Europafrågorna, säger han.

NY UTBILDNING I EUROPASTUDIER PLANERAS

Ett nytt tvärvetenskapligt utbildningsprogram i Europastudier kan starta vårterminen 1999. Utbildningsprogrammet som är på fyra år ligger inom ramen för Jean Monnetprojektet.

Förslaget är än så länge på planeringsstadiet, men förhoppningen är att programmet kan starta vårterminen 1999. Antal platser beräknas till omkring 20-30.

Per Månson på sociologiska institutionen är projektledare för programmet. Han anser att utbildningen ska ta ett helhetsgrepp på Europa.

- Överallt på universitet i Europa finns en märklig uppdelning i Öst- och Västeuropa, säger Per Månson. Det kalla kriget är faktiskt slut. När vi pratar om Europa, då menar vi Europa från Uralbergen i öst till Portugal i väst.

Utbildningen börjar med en grundläggande ettårig kurs i Europakunskap, varefter studenterna väljer att fördjupa sig inom ett ämnesområde. Därefter följer ett halvårs praktik utomlands. Utbildningen avslutas med ett halvårs återsamling och fördjupningsarbete.

1 200 nya platser till GU vid sekelskiftet

Bland universitet och högskolor får Göteborgs universitet flest antal platser, 1 200, i fördelningen av nya högskoleplatser år 2000.

REGERINGEN HAR NU tillsammans med centern kommit överens om hur de återstående 20 000 platserna år 2000 ska fördelas mellan universitet och högskolor. De nya platserna är en fortsättning på högskoleutbyggnaden som inleddes i fjol och pågår fram till år 2000. Under den här perioden byggs högskolan ut med totalt 68 000 platser, varav 48 000 redan har fördelats.

- Genom att utbyggnaden av högskolan förstärks med ytterligare 5 000 platser i storstadspropositionen har en kraftfull satsning på storstäderna varit möjlig - utan att det drabbar de små- och medelstora högskolorna, sa riksdagsledamot Marianne Carlström (s) på en presskonferens som hölls i universitetsbyggnaden i Vasaparken.

Tyngdpunkten i utbyggnaden ligger på naturvetenskap och teknik. Det är dock upp till respektive

universitet och högskola att fatta beslut om hur de nya platserna ska fördelas.

- Vi har ett enormt sökandetryck till Göteborgs universitet. De nya platserna innebär att vi kan ta in fler studenter. Det har också vi kapacitet för, sa planeringsdirektör Marianne Dahlquist.

Satsningar på nyskapande verksamheter

Hur de nya platserna ska fördelas inom GU är inte klart, men det är inte säkert att det enbart kommer att bli satsningar på naturvetenskap och teknik.

- Jag är emot de skarpa ämnesgränserna, betonade rektor Bo Samuelsson. Humanister och samhällsvetare behövs också inom naturvetenskap och teknik. Vi behöver t ex komplettera de tekniska utbildningarna med humanistiska inslag. Genom de extra platserna får vi resurser att göra en satsning på nyskapande verksamheter.

I Väst-sverige utökas antalet nya högskoleplatser med 3 500 år 2000.

- Det ger bra förutsättningar för en samverkan

mellan de fristående högskolorna i regionen, sa Bo Samuelsson.

Men den nya satsningen omfattar bara utbildningsplatser. Några nya resurser till forskning och forskarutbildning finns inte med i regeringens proposition.

Ett problem är att många lärare redan i dag har en tung arbetsbörda som en följd av anstormningen av grundutbildningsstudenter.

- Det är positivt med ett tillskott av utbildningsplatser, men det är även viktigt att det finns en bra balans mellan utbildning och forskning. Forskningspengarna har inte ökat i nämnvärd omfattning, sade Bo Samuelsson.

ALLAN ERIKSSON

Universitetet kör över studenternas upphovsrätt

Upphovsrätten gäller alla vid universitetet. Även studenters examensarbeten betraktas, enligt lagen, som litterära verk och får inte användas hur som helst.

DET KONSTATERAR KRISTINA ULLGREN, jurist vid rektorsämbetet, som utrett ett särskilt ärende där institutionen för yrkespedagogik har brutit mot upphovsrättslagen.

Rektor har även beslutat att institutioner i fortsättningen måste följa upphovsrättslagen och att avtal upprättas för användande av studentuppsatser i undervisningen.

Hösten 1994 skrev studenterna Gunilla Andersson och Nina Zandhoff ett 5-poängs examensarbete vid institutionen för yrkespedagogik. Under våren 1996, efter det att studenterna var klara med sin utbildning, kopierade institutionen upp deras uppsats i 120 exemplar och spred den till studenter i en kurs. Men utan att ha fått deras godkännande.

Nu kräver de två fd studenterna ersättning för upphovsrättsintrång med 21 000 kronor.

- Vi måste få klarhet i det här om vi har gjort något fel, säger institutionens prefekt Inge Marie Lundborg. Det är därför vi vill få det här ärendet prövat på högsta nivå.

- Att använda studentuppsatser i undervisningen är en praxis på många institutioner inom universitetet. Jag vet inte om det är någon skillnad att använda uppsatser under kursen eller efter.

Inge Marie Lundborg säger att hon gärna vill gå med på en förlikning med studenterna, men tycker att ersättningsnivån är alltför hög. På institutionen har man dock bestämt att i fortsättningen skriva avtal med studenterna.

Kristina Ullgren:

- Det är dessvärre ganska vanligt att man kopierar upp studentuppsatser. Problemet uppstår när man nyttjar uppsatser av studenter som lämnat universitetet och att man inte tar kontakt med dem och kommer överens om i vilken utsträckning uppsatsen får kopieras i den fortsatta undervisningen.

Vad säger då lagen? En studentuppsats betraktas som litterärt verk och omfattas av upphovsrättslagen. Verket ägs alltså av upphovsmannen. Denna äganderätt innebär att upphovsmannen har ensamrätt att "framställa exemplar av verket" (mångfaldigande) och att göra verket "tillgängligt för allmänheten" (offentliggörande).

Så fort uppsatsen arkiveras hos institutionen betraktas den som en allmän handling och omfattas av Tryckfrihetsordningens offentlighetsprincip. Detta innebär att vem som helst har möjlighet att ta del av uppsatsen och att även få en kopia. Men det betyder inte nödvändigtvis att den är offentliggjord i upphovsrättslagens mening.

Det avgörande är om examinationsformen kan ses som ett offentliggörande eller ej. Vanliga examinationer är inte offentliga, menar Kristina Ullgren. Detta kan jämföras med doktorsavhandlingar som spikas och därmed blir offentliggjorda.

- Uppsatsen kan inte anses som offentliggjord, vilket gör att den t ex ej heller kan nyttjas för privat bruk. Om inte annat har avtalats förstås.

Upphovsrättslagen är, så att säga, dispositiv. Det innebär att den är avtalsbar. Det enda som krävs är att man kommer överens, t ex genom avtal mellan upphovsmannen och institutionen. I avtalet kan man avtala om ersättning ska utgå eller inte.

ALLAN ERIKSSON

FAKTA/Kopieringsavtalet

Lärare har genom det allmänna kopieringsavtalet (BONUS) rätt att kopiera ett begränsat antal kopior ur verk för undervisningsändamål (läs delar av avtalet i GU Journalen nr 3). Notera att det endast gäller utgivna verk.

Stark vilja till att bli bättre ledare

I tio månader har tjugo ledare - främst prefekter och studierektorer - tränat ledarskap och chefskap, handledning och lärande. Med målet att bli bättre ledare.

I APRIL AVSLUTADES den tredje ledarutvecklingsutbildningen med en tre dagars intensivutbildning vid det berömda Cranfield School of Management i Bedford, norr om London.

Vad innebär det att vara ledare inom akademien? Vad behöver man för kunskaper för att kunna fungera som ledare? Och vad är det för skillnader mellan att vara chef och ledare? De som gått ut kursen har, förhoppningsvis, en bättre grund att stå på än tidigare.

Christina Nordberg, biträdande personaldirektör

Kursansvariga för ledarutvecklingsprogrammet är Marie-Louise Bergsten och Christina Nordberg på ledar- och kompetensutvecklingsenheten.

- Man får ofta höra att akademiens företrädare inte kan ledarskap och chefskap. Men det är orättvis kritik, tycker Christina Nordberg, biträdande personaldirektör.

- All den oerhörda tid våra chefer lägger ned är imponerande. De är seriöst engagerade och vill verkligen bli bättre på att leda sin verksamhet. Vad som utmärker dem är den starka kraften, önskan och viljan att bli goda chefer.

Ger bättre redskap

Göteborgs universitet är ett av de få universitetet i Sverige som har en genomgripande ledarutvecklingsutbildning. Det som möjliggjort satsningen är särskilt avsatta medel från styrelsen.

Det övergripande målet med utbildningen är att ge redskap och stöd för ledare inom universitetet, så att de kan bli bättre på att utveckla verksamheten och ledarskapet.

Programmet startade 1996 med en pilotgrupp, varefter en analys och uppläggning av programmet gjordes.

Sedan dess har åttio prefekter och studierektorer gått utbildningen.

- I höstas fick vi 1,4 miljoner kronor extra från Arbetsgivarverket som tyckte att Göteborgs universitet hade en väl genomtänkt ledarutvecklingsutbildning, säger Christina Nordberg.

Bygger ett miniuniversitet

I gruppen arbetar man med aktuella och verklighetstroga fallstudier, alltså problem man stöter på i sitt vardagliga arbete. Teori varvas med praktik.

Kursen vänder sig främst till prefekter, studierektorer men också till andra som har en ledningsfunktion inom universitetet.

- Genom att så många deltar från olika håll bygger man ett miniuniversitet över fakultets- och ämnesgränser. Man blir varandras dialogparter.

Några delar i utbildningen är: rollen som chef, ledarskap i teori och praktik, organiseringsfrågor och självkännedom i ledarrollen.

Utveckling

Under utbildningen tar man vara på den kompetens som finns inom universitetet. Om det t ex handlar om ekonomisk styrning kopplas en föreläsare från Förvaltningshögskolan in. I de pedagogiska momenten deltar lärare från Pedagogien.

- Utbildningen innebär inte bara en utveckling av den egna verksamheten, utan också en utveckling av hela universitetet.

Som inledning och avslutning för varje grupp en dialog med rektor om sina erfarenheter.

- Grundtanken är att utbildningen ska innebära påverkansmöjligheter på organisationen, säger Marie-Louise Bergsten.

Utöver ledarutvecklingsprogrammet finns en rad andra kortare ledarutbildningar, som går under namnet Verktygsådan. Några exempel på kursen är utvecklings- och planeringssamtal, arbetsmiljö och ekonomisk styrning. Men även andra kurser kan skraddarsys åt vissa grupper.

ALLAN ERIKSSON

Populärvetenskap på schemat i höst

EN NY OBLIGATORISK introduktionskurs för forskarstuderande startar i höst på matematisk-naturvetenskapliga fakulteten. En del av kursen ägnas åt muntlig presentation och skriftlig vetenskaplig rapportering.

Kursen är på en poäng och syftar till att ge en inblick i fakultetens organisation, om vilka rättigheter och skyldigheter man har som doktorand samt att ge kunskap om populärvetenskaplig kommunikation.

- Tanken är att ge en kort introduktion. Doktoranderna kommer att få lära sig grunderna, de här problemen kommer de att stöta på och så här kan de gå vidare, berättar Gitte Cauos, byrådirektör vid fakultetskansliet.

Kursen ges under fem dagar. Några delar av kursen omfattar forskarutbildningens uppläggning och mål, forskningsetik, muntlig presentation, presentationshjälpmedel och forskningsplanering.

En dag ägnas åt skriftlig vetenskaplig rapportering: Hur man skriver och publicerar vetenskapliga artiklar och hur man skriver licentiat- och doktorsavhandlingar.

- Det har tidigare saknats gemensamma forskarkurser. Nu vill vi försöka skapa en vi-känsla inom fakulteten.

Men på fakulteten planerar man även ytterligare gemensamma kurser som dock ska vara frivilliga: 10-poängs kurs i "Scientific English", 5-poängs kurs i naturvetenskaplig högskolepedagogik och 2-poängs kurs i presentationsteknik för forskare och lärare.

Ramavtal gör bokinköp billigare och enklare

Att köpa litteratur kan vara svårt men på Universitetsbiblioteket kan man få hjälp.

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET KÖPER BÖCKER och periodika för cirka 15 miljoner kronor per år och institutionerna för ungefär samma belopp. Redan 1996 tecknade GU ramavtal enligt EU:s regler, vilket gör köpen både billigare och enklare. Det finns sju kontrakterade leverantörer: Aniara Bokhandel, Göteborgs studentbokhandel, S.L. Books, Wettergrens Bokhandel, Blackwell's, Delbanco samt Swets & Zeitlinger.

- Avtalen innebär en mängd fördelar, berättar bibliotekarie Sinikka Ankarling, ordförande i Inköpsgruppen Books.

GU får stora rabatter på bokpriserna, böckerna levereras fraktfritt och man kan få fakturor enligt önskemål. Inga extra avgifter tillkommer.

- Vi får också tilläggstjänster utförda, exempelvis märkning av tidskrifter, plastning av häftade böcker, stöldmärkning av böcker och tidskrifter. Våra kontrakterade leverantörer följer också upp våra beställningar med eventuella reklamationer.

Prishöjningar på tidskrifter.

I år har biblioteket drabbats av mycket stora prishöjningar på tidskrifter, vilket bland annat beror på kronans fall förra året. Tidskrifterna har gått upp mellan 20 och 25 procent i pris.

- Det är mycket bekymmersamt och betyder att vi måste förbereda uppsägningar av prenumerationer, säger överbibliotekarie Jon Erik Nordstrand.

Om inköpsavtalen.

Under våren har Upphandlingsenhetens informatör Magnus Lindgren sänt ut information till alla prefekter och institutionssekreterare, rörande avtalen för böcker och periodika.

DE OLIKA LEVERANTÖRERNA:

Aniara Bokhandel: kontaktperson Claes Willesson, tel: 031-141570, svensk och utländsk litteratur.

Göteborgs studentbokhandel: kontaktperson Göran Söderqvist, tel: 031-207520, svensk och utländsk kurslitteratur.

S.L. Books: kontaktperson Staffan Lindhé, tel: 031-7016324, svensk och utländsk litteratur. Wettergrens Bokhandel: kontaktperson Jan Wernersson, tel: 031-7062500, svensk litteratur.

Blackwell's: kontaktperson Julien Ryle, tel: 020-794432, engelskspråkig litteratur från hela världen. Kontaktperson på Blackwell's Customer Service i USA är Scott DeMaris, tel: 020-79 43 71, fax: + 1 609 228 72 62, e-post: demaris@bnamf.blackwell

F.Delbanco: kontaktperson Bernd Zimmermann, tel: 020-791285, utländsk, främst europeisk men även exempelvis sydamerikansk och slavisk litteratur.

Swets & Zeitlinger: kontaktperson Lotta Carlsson, tel: 031-525790, utländsk periodika.

Det är viktigt att man genom våra kontaktpersoner blir registrerad som kund från GU, så att man får del av rabatter och andra förmåner som avtalen ger.

Den som vill få mer information om ram-

avtalen, exempelvis om olika rabatter och olika leverantörers specialiteter inom olika ämnen, kan läsa Upphandlingsnytt nr 1 1998, utgivet av Upphandlingsenheten, eller se på GU:s hemsida under avtal eller kontakta Sinikka Ankarling, tel: 031-773 1910, e-post: Sinikka.Ankarling@ub.gu.se eller annan medlem i Inköpsgruppen Books. Man kan också kontakta sin bibliotekarie för att få råd.

Biblioteket äldre än universitetet

Göteborgs högskola har funnits sedan 1891 men biblioteket är ungefär femtio år äldre. Redan på 1840-talet, när stadens ledande män ville förvandla Göteborg till en intellektuell universitetsstad, inrättade man ett museum och bibliotek.

- Det finns många universitet och högskolor men det är speciellt att verka vid ett universitet som funnits så länge! säger Jon Erik Nordstrand, överbibliotekarie. Att vi finns till för forskning och utbildning är självklart men vår uppgift är också att bevara den svenska kulturen och utgöra ett mänskligets minne. Det är en fantastisk uppgift!

Enligt pliktleveranslagen, som har funnits sedan 1600-talet, får sju utvalda bibliotek ett exemplar av allt som trycks i Sverige och numera även av allt elektroniskt material.

- Vi får verkligen allt som trycks! Även reklamtidningar från ICA och föreningsnytt från småföreningar, fortsätter Jon Erik Nordstrand. Allt kan vi inte spara men vi behåller naturligtvis allt vi bedömer vara av intresse.

FAKTA

Universitetsbiblioteket består av sex bibliotek: Centralbiblioteket, Biomedicinska biblioteket, Botaniska biblioteket, Ekonomiska biblioteket, Kurs- och tidningsbiblioteket samt Pedagogiska biblioteket. Dessa biblioteks medieförvärv uppgår till ca 14 miljoner kronor per år.

UB har ca sex mil tryckt material. ca 14 000 löpande tidskrifter. ca 10 000 besökare per dag. ca 600 000 registrerade lån per år. ca 600 000 årliga inloggnings i UB:s databaser (utom i GUNDA). Styrelsens avsättning för UB uppgår till ca 66,8 miljoner kronor per år.

Packar upp tidskrifter. T v bibliotekarie Sinikka Ankarling, ordf i inköpsgruppens Books, och bibliotekarie Paula Kent, periodikaansvarig på avdelningen för humaniora.

FOTO: ALAN ERICSSON

Fler databaser tillgängliga

GÖTEBORGS UNIVERSITET har genom BIBSAM ingått avtal som ger alla vid universitetet rätt att söka i Affärsdata, Mediearkivet, British Encyclopedia Britannica och ISI (Science Citation Index, Social Science Index, Art and Humanities Citation Index). Databaserna går att nå från alla datorer vid universitetet, via en vanlig web-browser.

Här kan du nå databaserna:

- Affärsdata via <http://www.ad.se/bibsam/>
- Mediearkivet via <http://www.mediearkivet.se/mediearkivet/sok/login.html> (klicka på "logga in direkt")
- Encyclopedia Britannica via <http://www.eb.com:180/>
- ISI:s SCI, SSCI och AHCI via <http://www.bibsys.no/search/sverige.html>

Sara Lidman besökte GU

I UNIVERSITETSAULAN den 26 maj samtalade Sara Lidman, 1998-års mottagare av Sixten Heymans pris, med professor Stina Hansson (litteraturvetenskap). Sara Lidman tilldelas priset för "ett av den svenska 1900-tals litteraturens främsta författarskap".

Visste du att...

232 personer avlade doktorexamen vid Göteborgs universitet under 1997.

FOTO: GÖRAN O. ERICSSON

Nytt från ledningen

NY ANTAGNINGSORDNING
Styrelsen har fastställt antagningsordningen för Göteborgs universitet läsåret 1998/99.

Det finns några nyheter i den nya ordningen, men två kan lyftas fram särskilt. En gäller urval med hänsyn till särskilda skäl, där ytterligare en prövningsgrund har införts: den sökande som har högsta meritvärde i någon av betygs- eller högskoleprövsgrupperna och trots detta inte har antagits i första urval skalle antas till den högst prioriterade utbildning som hon/han är reservplacerad till.

Den andra är att den s k självprövningsrätten för dem som har grundläggande behörighet genom ålder och yrkeserfarenhet (sk 25:4-behörighet) upphävs vid Göteborgs universitet fr o m antagning till vårterminen 2000. Den som med 25:4-behörighet som grund söker en fristående kurs vid Göteborgs universitet måste alltså fr o m antagningen till vt 2000 styrka att hon/han uppfyller gymnasiala förkunskaper vad avser såväl grundläggande behörighet (svenska och engelska) som särskild behörighet för resp kurs och får inte längre själv göra bedömning av sina förkunskaper.

UTSEENDE AV SOCIET AMICI

Styrelsen beslutade vid sitt sammanträde den 29 maj att utse Erik Malmstens båda söner, med.dr. Johan Malmsten och utbildningskonsulten Claes Malmsten, till Societ et Amici, universitetets gynnare och vänner.

Sedan 1954 har universitetets styrelse utsett särskilt förtjänta personer att bli en av dessa. Utmärkelsen tilldelas framstående donatorer eller personer som i sin verksamhet gjort universitetet stora tjänster.

Johan Malmsten och Claes Malmsten har båda varit engagerade vid den ursprungliga donationen, för femton år sedan, då Stiftelsen Richard C Malmstens minne bildades för att "främja vetenskaplig ekonomisk forskning och utbildning vid Göteborgs universitet". Stiftelsen bildades genom en donation om 100 miljoner kronor av grosshandlaren Erik Malmsten. Stiftelsen har sedan dess utdelat cirka 175 miljoner kronor. Utmärkelsen kommer att tilldelas i samband med doktorspromotionen i oktober.

2000-PROJEKTETS ANSVARIGA UTSEDDA
För att förbereda inför millenniumskiftet har GU startat ett projekt, det sk 2000-projektet. Nu har samtliga fakulteter/motsvarande enheter utsett sina representanter.

Över 350 vetenskapliga tidskrifter med hela texten direkt till din dator. På adressen: www.ub.gu.se/ftext/ får du en försmak av vad Göteborgs elektroniska UB i en ökande omfattning kommer att erbjuda.

Från dessa nya sidor med elektroniska tidskrifter kan alla användare inom GU nå över 350 vetenskapliga tidskrifter vars pappersversioner UB prenumererar på och få hela texten direkt till sin dator.

För närvarande pågår en test av EBSCOhost som ger tillgång till ca 3100 tidskrifter varav ca 1 000 i fulltext. Mer information och password finns på www.ub.gu.se/ftext/

Utbildning på UB!

På UB:s enheter bedrivs en omfattande undervisning för bibliotekets användare. Utbudet består av allt ifrån den första introduktionen för nyinskrivna studenter till omfattande forskarutbildningskurser.

Centralbiblioteket har under våren haft kurser i informationsökning för lärare/forskare vid humanistisk/samhällsvetenskaplig fakultet.

Sökmetodik, söktips, genomgång av hemsidan och presentation av ett antal allmänna databaser har ingått. Under hösten ges en ämnesriktad påbyggnadsdel. Mer information på:

www.ub.gu.se/G/injudan.htm
Ekonomiska biblioteket erbjuder kurser i informationsökning för studenter och lärare/forskare vid handelshögskolan. Utbudet varierar från elementära biblioteksintroduktioner för nytilkomna studenter till specialiserad informationsökning för forskare inom olika ämnesområden. Mer information på:
www.ub.gu.se/Ge/info/anvandar.html
www.ub.gu.se/Ge/projekt/utbildn.html
Biomedicinska biblioteket har en omfattande användarutbildning på olika nivåer. Här har man utökat forskarutbildningskursen för med fak till åtta st/år! En timmas introduktion i referenshanteringssystem liksom i nya databaser erbjuds under terminerna. Kurser riktar till vissa personalkategorier liksom till institutioner erbjuds också.

Mer information på:
www.ub.gu.se/Gm/info/utb.html
Pedagogiska biblioteket erbjuder kurser i informationsökning för studenter och lärare/forskare inom de pedagogiska utbildningarna. Botaniska biblioteket erbjuder introduktioner till alla nya studenter.

Sommarlån på Kursböcker
15 juni-24 augusti är det sommarlån på UB:s kursböcker. En nyhet för i år är möjligheten att själv förnya sina lån. Mer information finns på www.ub.gu.se/gunda.gundainf.htm

Sommaröppet på UB
UB:s öppetider i sommar hittar du på: www.ub.gu.se/oppetgub.html

Birgitta Stevinger
informationsbibliotekarie

Sök och finn svenska forskningsprojekt på Internet!

Snart öppnar SAFARI – en gemensam söktjänst för svensk forskningsinformation på Internet. Idén är att göra informationen tillgänglig för flera olika målgrupper: allmänhet, skolor, företagare, studenter och forskare.

DET ÄR REGERINGEN SOM har gett Högskoleverket i uppdrag att samordna ett system för forskningsinformation på Internet. Projektet kallas för SAFARI – Spridning Av Forskningsinformation till Allmänheten öveR Internet. Utgångspunkten är regeringens proposition "Forskning och samhälle" från 1996, där det står att universitet och högskolor måste bli bättre på att informera sin omvärld om den forskning de bedriver.

FOTO: ALLAN ERIKSSON

Tina Fernström,
projektledare för
GU safari

Högskoleverket har valt att bygga upp en söktjänst med ett decentraliserat ansvar. Det är alltså upp till de forskande myndigheterna att göra informationen tillgänglig.

Vid Göteborgs universitet håller en projektgrupp på att utarbeta ett förslag till hur vi lokalt ska arbeta med SAFARI.

– Att informera om sin forskning är inte bara en viktig och nödvändig uppgift, utan det kan underlätta forskarens arbete på olika sätt. Det blir t ex lättare att få en överblick över vilken forskning som bedrivs inom det egna området, berättar Tina Fernström som är projektledare för GU safari.

Redan i höst kan forskare vid GU börja mata in information om sin forskning. Men det handlar inte bara om att skriva för andra forskare, utan ett krav är att göra populärvetenskapliga beskrivningar som riktar sig till en bredare allmänhet.

Beskrivningarna av de aktuella forskningsprojekten matas in i en gemensam databas, GU safari, som länkas till den nationella söktjänsten SAFARI.

Systemet ska vara i bruk före utgången av 1998.

Projekt databaser slås ihop

Det finns i dag åtta projekt databaser med information om pågående forskning vid Göteborgs universitet. Nu slås de olika databaserna ihop till en gemensam databas. Men det material som redan finns i dag i projekt databaserna kommer att föras över till GU safari.

GU safari kommer att ha en enhetlig utformning, vilket innebär att sökfunktion och inmatningsblankett har samma utformning oavsett var man söker eller matar in data.

Är du intresserad av hur SAFARI ser ut? Du kan redan i dag göra en sökning i SAFARI på adress: <http://safari.hsv.se> Men materialet är än så länge mycket begränsat eftersom det bara innehåller information från de två pilotprojekt som startades i januari vid Stockholms universitet och Chalmers.

Har du frågor? Gäller det teknik går det bra att vända sig till P-O Karlsson, telefon: 773 31 55, e-post: P.O.Karlsson@odontologi.gu.se Om du vill veta mer om SAFARI/GU safari, ta gärna kontakt med projektledaren Tina Fernström på informationsavdelningen, telefon: 773 10 81, e-post: Tina.Fernstrom@adm.gu.se

Fyra målgrupper

Ett huvudsyfte med SAFARI är att göra information om forskning tillgänglig för allmänheten. Högskoleverket har därför definierat fyra olika målgrupper:

- allmänhet/skola
- företag/organisationer
- högskolestuderande
- forskare/expert

Det är därför viktigt att texten i projektbeskrivningarna är anpassad till de olika målgrupperna. I praktiken betyder det att forskare bör skriva för samtliga målgrupper, dvs fyra olika versioner.

– Det bör åtminstone finnas två versioner, en som vänder sig till forskarvärlden och en som är populärvetenskaplig och vänder sig till någon eller samtliga externa målgrupper, säger Tina Fernström.

När du söker i SAFARI måste du ange vilken målgrupp du är intresserad av att få information för. Det är dock alltid möjligt vid varje sökning att söka för samtliga målgrupper.

Du kan söka på bl a nyckelord, författare, titel eller ord som ingår i projektbeskrivningen. Efter sökningen kommer en så kallad träfflista att visa de titlar som innehåller det sökta begreppet/ordet.

Det kommer att finnas flera olika ingångar för sökning i SAFARI/GU safari. Antingen lokalt i GU safari via GU:s hemsida eller på resp fakultet- och institutions hemsidor. Eller på nationell nivå i SAFARI via Högskoleverkets hemsida.

Översätter till flera språk

SAFARI bygger på ett nytt klassifikationssystem som heter CERIF. Det har tagits fram av EU och består av drygt 300 söktermer på flera nivåer. Eftersom systemet finns på flera europeiska språk är det möjligt att få in utländska sökord trots att man bara använder svenska som inmatningsspråk. Det betyder i sin tur att synligheten på Internet ökar.

Vem ska man vända sig till?

– Det ska finnas en kontaktperson vid varje fakultet. Kontaktpersonen ska hjälpa till med att sprida information om GU safari, svara på frågor samt att ge tips och råd för hur man skriver populärvetenskapligt, säger Tina Fernström.

Under hösten kommer informationsmöten att ordnas om SAFARI och GU safari vid fakulteter och institutioner.

Startdatum för inmatning är den 24 augusti. Då är det bara att sätta igång!

ALLAN ERIKSSON

FAKTA/Varför ska man synas i SAFARI?

- lättare att få en överblick över vilken forskning som bedrivs inom det egna området
- underlättar kontakter mellan forskare
- ger möjlighet att väcka intresse hos potentiella finansierare
- skapar legitimitet för akademisk forskning
- skapar bättre möjligheter för rekrytering av studenter och personal

START AV UTBILDNINGSDATABAS på webben vid Göteborgs universitet – ett samarbetsprojekt mellan utbildnings-, informations- och IT-avdelningarna inför 1999/2000.

GU har påbörjat utvecklingen av elektronisk hantering av kurs- och programunderlag för att underlätta arbetet med administration och publicering av utbildningsinformation. Målet är att bygga upp en utbildningsdatabas för GU, som skall vara sökbar direkt via www och Internet för användarna.

Här skall man kunna gå in och söka reda på alla GU:s utbildningar av olika slag på ett enkelt och användarvänligt sätt. Förhoppningen är att utbildningsdatabasen skall göra uppgifterna om GU:s utbildningsinformation överskådlig

och lättillgänglig, både för GU:s administratörer och för externa användare, studerande och allmänheten m fl. Initiativet till databasen är en direkt följd av verksamhetens krav – korrekt och enhetlig information i tre olika informationskanaler: kurs- och programkataloger, WWW-sidor samt ASKEN.

Projektet leds från utbildnings-, informations- och IT-avdelningarna vid GU. Projektansvariga är Yngve Jonsson (Utb.avd.), Eva Henricsson (Info.avd.) och Pelle Sandö, konsult Gothia AB Linköping.

För info, kontakta Yngve Jonsson, Utb.avd, tel: 031-773 10 05, fax: 031-773 51 80, e-post: Yngve.Jonsson@adm.gu.se

Nytt avtal med Alexandria ökar student- och forskarutbytet

För att främja samarbetet och öka förståelsen mellan Väst och Islam har Göteborgs universitet tecknat ett samarbetsavtal med universitetet i Alexandria i Egypten.

DET INTERNATIONELLA KONTAKTNÄTET växer sig allt starkare. Ett avtal med Kina om nordiskt utbyte finns redan. Allt fler kontakter tas med Afrika. Nu har samarbetet även med arabvärlden tagit fart.

I slutet av mars besökte prorektor Martin Fritz, universitetsrådet för internationaliseringsfrågor Björn Hettne och docent Sune Persson den gamla kultur- och lärdomsstad Alexandria. De var bl a i den svenska sjömanshuset som föreslås bli nytt svenskt institut för kultur- och vetenskap i regionen. Och de fick en skynt av det nya Alexandriabiblioteket som byggs – ett nytt modernt bibliotek med symbolisk koppling till det klassiska Bibliotheca Alexandrina.

En brygga in i arabvärlden

Under sedvanlig pompa och ståt skrev Martin Fritz och Mostafa Hassan Mostafa – som företrädare för universitetet i Alexandria – på ett övergripande avtal om student- och forskarutbyte.

– Det är en brygga in i arabvärlden som gör det möjligt att bredda och fördjupa kontakter med forskare, säger Björn Hettne.

Genom det nya avtalet kan institutioner knyta kontakter med forskare i Alexandria och skicka dit studenter. Studentutbytet med utomeuropeiska språk kommer att öka de närmaste åren, uppskattar Björn Hettne.

Både Martin Fritz och Björn Hettne var imponerade av universitetet i Alexandria.

– Universitetet är mycket stort, över 100 000 studenter, och har en mycket bred utbildning. Det var påfallande många kvinnliga studenter, 40 procent. Vi kunde heller inte se några tecken på att islamistisk dogmatism störde undervisningen.

Universitetet har många kurser på engelska, där svenska studenter skulle kunna delta.

Detta är emellertid inte universitetets första kontakt med Alexandria, den första kontakten togs redan 1994 av bl a dåvarande prorektor Annica Dahlström. Hon har även drivit hårt att sjömanshuset, där svenska kyrkan är inrymd, ska bevaras.

Handelshögskolan har hittills varit mest aktiv. Den är på väg att sluta samarbetsavtal om studentutbyte med Faculty of Commerce – en fakultet med 20 000 studenter – och den privata högskolan för teknik och management, Arab Academy.

Vad har universitetet i Alexandria att vinna på samarbetet?

– De ser en möjlighet att komplettera sin utbildning. Många lärare vid universitetet har bara en Mastersexamen, och då vill man komplettera sin utbildning i Sverige, menar Björn Hettne. På samma sätt som det är en brygga in i Mellanöstern för oss är det en brygga för dem in i Europa.

Den euro-islamska dialogen är viktig, menar Björn Hettne, både utanför Europa och inom Sverige.

– Det handlar inte bara om Arabvärlden. Vad kan vi lära om oss själva? Vi lever i dag i ett multi-etniskt samhälle, där det finns 400 000 muslimer. Islam håller på att bli en svensk religion.

Ökat utomeuropeiskt studentutbyte

Björn Hettne är väl medveten om att läget för alla utomeuropeiska språk, däribland arabiska, är bekymmersamt. Det är knappast ett prioriterat område inom universitetet.

– Jag tror att man måste se det lite mer långsiktigt. Alla våra internationella strävanden leder till ökat utbyte och det innebär i sig att språkinstitutionerna får en förstärkt ställning.

Om studenter åker till Alexandria för att bl a studera arabiska är det ett uttryck för ett intresse för Mellanösternfrågor. Då stärks också arabiska språket vid universitetet.

Dessutom: SIDA har lagt fram ett förslag till ett nytt högskoleprogram för internationalisering och utbyten med världen utanför OECD. Enligt förslaget ska andelen som studerar utanför OECD fördubblas de närmaste åren.

ALLAN ERIKSSON

Förslag om nytt svenskt institut i Alexandria

Det finns ett regeringsförslag – som diplomaten Sverker Åström utreder – om att inrätta ett svenskt institut i den gamla svenska sjömanskyrkan i Alexandria. Förslaget innehåller satsningar på gemensam forskning, opinionsbildning, utbildningsreformer, handelskontakter och kulturellt utbyte. Tanken med institutet är att det ska vara ett forum för möten mellan människor som är intresserade av bl a interkulturella frågor. Åström vill att den svenska sjömanshuset omvandlas till ett dialoginstitut för att främja kontakten med EU och Medelhavsländerna.

Göteborgs universitet har också drivit bevarandet av det svenska sjömanshuset för att utveckla det till ett svenskt kultur- och vetenskapscentrum i regionen. Men Martin Fritz och Björn Hettne tycker att det det är en allför ensidig politisk inriktning på det föreslagna institutet.

– Vi ser gärna att det finns en balans mellan tre mål: det akademiska, det politiska och det kommersiella.

Utrikesminister Lena Hjelm-Wallén har redan i ett politiskt tal släppt nyheten att institutet blir av. Men enligt Bengt Sparre på Utrikesdepartementet håller man på att utreda förslaget. Troligen kommer ärendet upp för beslut i slutet av hösten.

– Inget är formellt bestämt än. Vad jag kan säga är att det finns goda förutsättningar för att inrätta ett svenskt institut i Alexandria. Ärendet är väl förankrat. Men vi håller på att undersöka bl a budget och verksamhet.

Avtalet undertecknades av prorektor Martin Fritz och Mostafa Hassan Mostafa. Det ska ge ökade möjligheter till student- och forskarutbyte mellan Göteborgs universitet och universitetet i Alexandria.

GU medverkar i Expo '98

Göteborgs universitet finns på plats på världsutställningen (Expo '98) i Lissabon i början av juni. Under en vecka står Västsverige och den marina forskningen i fokus.

GÖTEBORGS UNIVERSITET ÄR tillsammans med Chalmers de enda högskolorna i Sverige som medverkar i världsutställningen.

– Vi vill visa Göteborg som kunskapsstad och göra Västsverige mer känt genom denna utställning, säger Roger Lindblom, informatör vid universitetets marina forskningscentrum.

Företrädet Nationerna har utnämnt 1998 till de stora havens år, "The Oceans, a Heritage for the Future". Den svenska paviljongens tema är passande nog: "The Climate of the North – a Gift from the Sea".

Mellan den 8-14 juni ordnas tre heldagar som belyser Västsverige ur olika perspektiv. Den 9 juni ägnas en heldag åt den marina forskningen vid Västkusten med deltagande forskare från både Göteborgs universitet och Chalmers.

–För universitetets del planerar vi att kraftigt betona vår marina profil. Kristinebergs marina forskningstation har av EU klassats som Large Scale Facility och Tjärnö marinbiologiska laboratorium som Centre of Excellence.

– Vi räknar med att kunna genomföra en videokonferens mellan forskare i Lissabon och Göteborgs universitet, om vi kan lösa det tekniskt, säger Roger Lindblom.

De andra två dagarna är "Handelsdagen: Västsverige-Portugal" och "Transportdagen".

Utställningen pågår från den 22 maj till den 30 september. Totalt deltar 145 nationer och internationella organisationer. Uppskattningsvis tio miljoner människor kommer att besöka världsutställningen i sommar.

ALLAN ERIKSSON

Sveriges första forskarutbildning i ämnesdidaktik

Forskning om skolan när inte skolan. Och på lärarutbildningen får blivande lärare för dåliga kunskaper i praktisk undervisning. Sveriges första forskarutbildning i ämnesdidaktik ska ändra på saken. Och kanske bidra till färre avhopp från lärarutbildningarna?

SOM INSTITUTION FINNS ämnesdidaktik sedan mitten av 1980-talet, men forskarutbildningen kom igång först 1996. 36 forskarstuderande skriver avhandling i ämnet och många står på kö för att komma in. Varför?

– Ämnesdidaktisk forskarutbildning är något nytt och många har behov av att lära sig hantera sina ämnen. Ytterligare kunskaper i själva undervisningsämnet är ofta inte det främsta behovet för lärarna, säger Hans E Berg, prefekt vid institutionen för ämnesdidaktik.

Han betonar att ämnesdidaktiken är mer tillämpad och inriktad på praktiken i klassrummet än pedagogiken som är mer allmänt inriktad. Avhandlingsämnena i pedagogik handlar exempelvis sällan om den pedagogiska läroprocessen – om villkoren för undervisningen och mötet mellan ämneskunskaper, lärare och elever. Särskilt inte om läran det i specifika ämnen. Det gör ämnesdidaktiken.

Didaktiska aspekter

Doktoranderna vid institutionen för ämnesdidaktik skriver exempelvis avhandling om: hur uppfattar elever litterära och satiriska texter? Didaktiska aspekter på undervisningen i algebra. Två av många ämnen tänkta att ge kunskaper som lärarna kan ta med sig ut på skolorna och använda för egen del eller sprida till kollegorna. De flesta som går forskarutbildningen är nämligen lärare som arbetar hel- eller deltid vid sidan om forskarstudierna. En del arbetar även som lärare vid lärarutbildningarna i landet.

Vad är det då som är så speciellt med ämnesdidaktiken? Har inte lärare i alla tider fått sig itutade allehanda idéer om hur ungarna ska undervisas?

Pedagogiken har som sagt varit allmänt inriktad och gett för dåliga kunskaper i hur lärare i matte bäst lär ut matte, engelskläraren får eleverna att våga prata engelska osv.

– Jag har samhällsorienterade ämnen i botten. Vanligtvis tar man fram en jordglob för att tala om klimat istället för att titta ut genom fönstret, illustrerar Hans E Berg.

Ämnesdidaktiken ska besvara de tre grundfrågorna: vad, hur och varför. Vad ska läras ut inom de olika ämnena? Hur ska det läras ut? Och vilket ofta glöms bort: varför ska det läras ut? Allt med fokus på respektive ämne.

Dagböcker skrivs

I programförklaringen på institutionens hemsida presenteras ett konkret exempel på ämnesdidaktiskt arbete som institutionen kan bidra med. Den nationella utvärderingen visar otillfredsställande resultat när det gäller optikundervisningen i årskurs 8. Första åtgärdsfasen består av forskningsgenomgång och analys. Sedan diskuteras frågan om varför ha optikundervisning i skolan? Lärare intervjuas om sina erfarenheter. Materialet mynnar ut i en lärarhandledning, problemlösnings- och elevtexter som de intervjuade lärarna prövar på sin skola, anpassat till förutsättningarna just där. För och eftertest genomförs, dagböcker skrivs och seminarier hålls.

En samlad kunskap

Men framförallt är det tänkt att ämnesdidaktiken ska spridas till lärarna ute på fältet och tillämpas där av var och en utan forskarens medverkan. Det betonas att den kunskap som produceras vid institutionen ska vara användbar och till nytta för lärarna. Tidigare har den pedagogiska forskningen ofta varit isolerad från lärarnas undervisning, allt enligt programförklaringen på institutionens hemsida. Olika skolbildningar skulle ha konkurrerat med varandra i stället för att ha bidragit till en samlad kunskap.

Forskarutbildningen i ämnesdidaktik är inriktad mot fem ämnesområden: matte, svenska, språk, samhällsorienterade ämnen och naturvetenskapliga ämnen. Styrkan med att föra in ämnesdidaktisk forskning i lärarutbildningen skulle bland annat just vara den gedigna förankringen i ämnesdisciplinerna. En förankring som den allmänt inriktade pedagogiken saknar.

Hans E Berg anser att det finns ett uppenbart bevis för behovet av ämnesdidaktik på lärarutbildningarna. De många

avhoppet från lärarutbildningarna som det har berättats om flitigt i massmedia på senare tid kan, menar han, förklaras med bristen på ämnesdidaktik i undervisningen på lärarutbildningarna. Särskilt avsaknaden av en integrering mellan ämnesdidaktik och ämnesteorin. På 1-7 lärarutbildningen finns en sådan koppling och där är avhoppet färre.

– Även 4-9 utbildningen behöver göra en bättre koppling mellan ämnesstudier och den framtida praktiska verksamheten. Då skulle avhoppet kunna minska.

Han är medveten om att han sticker ut hakan. På frågan om inte pedagogi-

NOSSBEN/NTVY OLOF

Hans E Berg, prefekt vid institutionen för ämnesdidaktik.

FOTO: ALAN ERIKSSON

ken också bör knytas till studierna svarar han undvikande.

– Det finns alltid ett motstånd när nya ämnen växer fram. Ämnesdidaktik som är en avknoppning från pedagogiken måste slåss om begränsade medel som ska fördelas.

Nyligen fick institutionen den första doktorandtjänsten, men ännu så länge syns inga externa pengar.

– Men vi jobbar på att få medel från annat håll med. Marknadsföringen av utbildningen har också varit begränsad hittills, ändå fick vi 130 sökande när vi startade för ett och ett halvt år sen.

PETER OLOFSSON

– Forskarutbildning i ämnesdidaktik finns bara i Göteborg, så det var naturligt för mig att söka hit, säger Eva Gagnestam som kommer från institutionen för kultur och kommunikation vid Högskolan i Karlstad, där hon arbetar studievägledare. Hennes handledare är Eie Ericsson, bitr professor i språkdidaktik vid institutionen för ämnesdidaktik. T h Frank Bach, forskarstuderande i NA-ämnesdidaktik.

Många avhopp på lärarutbildningarna

FOTO: ALAN ERIKSSON

Gudrun Balke, universitetsråd för lärarutbildningarna.

Hälften av studenterna som läser till högstadielärare och gymnasielärare hoppar av utbildningen. Bara runt 50 procent tar examen. Det visar siffror från Statistiska centralbyrån, SCB. Situationen i Göteborg är inte bättre.

EN STUDIE VISADE redan för ett par år sen att bara 29 procent av de blivande gymnasielärarna i svenska och engelska fullföljde utbildningen. Men det fanns glädjande inslag i statistiken. De som skulle bli lärare för de yngsta eleverna årskurs 1-7 klarade sig bra.

Det mönstret går igen i hela riket. I SCB:s undersökning hade 78 procent av studenterna som läste till grundskolelärare för årskurs 1-7 tagit examen.

– Utbildningen för 1-7 innehåller mer inslag av professionalism och är dessutom mer sammanhållen, säger Gudrun Balke ansvarig för lärarutbildningen i Göteborg.

Den innehåller inte heller så mycket av vanliga universitetskurser och vetenskapligt uppsatsskrivande. En förklaring är att lärarstudenter på högre nivåer fastnar för sina ämnesstudier och exempelvis blir historiker istället för historielärare.

Många blir avskräckta

Ytterligare en förklaring är att studenterna blir avskräckta när de gör sin första praktik. De har kanske inte insett att läraryrket många gånger innebär minst

lika mycket jobb som socialassistent.

– De sociala och psykosociala momenten på utbildningen behöver säkert betonas mer, tror Gudrun Balke.

Väld i skolan, nedskärningar och lärarmissnöje. Kan inte den negativa bilden av lärarjobbet också avskräcka?

– Det är möjligt. Men vi vet ingenting om orsakerna till avhoppet ännu. Vi planerar att genomföra studier om det här snart.

PETER OLOFSSON

Ett äventyr i skogen med Nalle Puh

FOTO: ALLAN ERIKSSON

Först läsa Nalle Phu. Sen tillbringa tjugofyra timmar i skogen, utan mat. Är det så man utvecklas som forskare?

DET TROR I ALLA FALL Sven Lindqvist, naturgeograf och dekanus vid matematisk-naturvetenskapliga fakulteten. Hans idéer om en bättre forskarutbildning utsätter doktoranderna vid Geovetacentrum för en del experiment. Under vintern har de fått stifta bekantskap med ledarskapets olika sidor tillsammans med Nalle Phu. Sven Lindqvist valde nämligen att basera sin kurs på bästsäljaren "Management enligt Nalle Phu" av den engelske författaren Roger Allen. En bok som är "bra på vilken nivå som helst".

Liksom Phu gav sig kursdeltagarna ut på utflykt en vacker april dag. Sven Lindqvist samlade sina doktorander och bjöd på salad och vatten. Utan bröd eller kaffe efteråt.

- Jag skulle få ner blodsockerhalten på folk, säger Sven Lindqvist.

Efter den magra lunchen bar det iväg mot okänd ort. Madelene Ostwald var med på bussen.

- Vi visste väldigt lite innan vi for iväg. Vi fick bara reda på vad vi inte fick ha med oss - tält och mat - och vad vi fick ha med oss - en dunk som vi kunde ha vatten i, liggunderlag och sovsäck.

En halv påse varma-koppen

Sällskapet blev avsläppta i det natursköna och vildvuxna Svartedalen, norr om Kungälv, och delades upp i tre grupper om tre personer i varje. Efter åtta kilometers promenad fick de sin första belöning - te på tallbarr, granskott och stensöterötter. Sen var det dags att börja jobba på allvar. Grupperna fick mäta ph-värdet i olika sjöar, mäta spricksystem och göra jordmansprofiler innan dagsverket avrundades med en halv påse varma-koppen.

Sven Lindqvists idé var att doktoranderna under press, med få instruktioner, skulle få chans att studera sig själva och varandra. "Fresta på systemen lite", som han uttrycker det. Och lite jobbigt blev det. Natten fick tillbringas i spontant hopsatta kojor.

- Vår blev ett vindskydd av en regnjacka med granris på. Jättefint. Men sen blev det dåligt väder på natten och den visade sig

inte vara så effektiv. Det snöade från andra hållet, berättar Madelene Ostwald, som fortsätter.

- Och här kom den lilla konflikten, den enda som uppstod. Mats Olwmo, den andra läraren som var med, hade en stor presentation, ett vindskydd som han spände upp som ett paraply. Han bjöd in en av grupperna som fick sova där, tillsammans med honom. Då hände väl ingenting, men när vi talade om det efteråt tyckte den gruppen att det kändes lite pinsamt, eftersom de inte hade behövt bygga något eget skydd.

Ett nyttigt äventyr

Dagen efter kändes benen lite tyngre, men vädret var vackert igen, fåglar sjöng och snart var alla tillbaka i bussen. Något riktigt överlevnadsprov blev det aldrig.

- Vi hann inte bli alltför trötta eller lea, konstaterar Madelene Ostwald. Det var för snällt, helt enkelt. Trevligt, rent ut sagt.

Samtidigt väckte övningen en del frågeställningar hos henne, och hon tror att ett liknande äventyr kan vara nyttigt för andra.

- Jag vet inte om det hade funkat lika bra på idé och lärdomshistoria. Alla vi såg ju fram emot det. Men man behöver ju inte knalla omkring i bushen. Man kan göra andra saker.

Även Sven Lindqvist säger sig vara nöjd; meningen var inte att plåga doktoranderna. Nu planerar han fler utflykter, och näst i tur står lärarna, följda av kanslipersonalen.

Han talar om att pröva sig fram, och om människors vilshenheten i en så stor organisation som universitetet.

- Vi får ingen trygghet i de här systemen om vi inte ser på gruppdynamik i lite mindre skala. Jag vill inte ta ordet kunskapsbildning i min mun - det är så många som tjuatar om det - men man måste ta hand om folk. Göra lite mer saker tillsammans, säger Sven Lindqvist.

- Sen är det nog inte märkligare än så.

CHRISTIAN BORG
Reportagebörsern

Lika många sökande som förra året

DEN UPPÅTGÅENDE KURVAN verkar ha planat ut. Inför höstterminen 1988 har utbildningsavdelningen vid GU tagit emot 32 200 ansökningar (dvs antalet individer som har anmält sig till minst ett anmälningsalternativ), vilket kan jämföras med fjolårets 32 306 ansökningar.

Attraktiva utbildningar vid GU

Göteborgs universitet har några av landets populäraste utbildningar. Flera utbildningar har mycket högt sökandetryck (mätt i

antalet förstahandssökande per plats): psykolog, dietist- och gymnasieläroprogrammet med inriktning mot samhällskunskap/svenska. Allra flest antal förstahandssökande per plats har en internationell kommunikationsutbildning i Örebro (med bara 3 platser!).

Närmare 137 000 sökande har anmält sig till höstens studier vid universitet och högskolor, visar siffror från Högskoleverket. Det är i stort sett samma antal sökande som hösten 1997.

KRÖNIKAN

Hur objektiv kan en granskning bli?

FOTO: ALLAN ERIKSSON

Att vara forskare innebär att ha förmånen att få förena hobby och arbete. Förutsättningen för att kunna bedriva forskning styrs dock inom många områden av att kunna skaffa externa medel och en allt större del av forskningstiden åtgår till att ansöka om medel. Konkurrensen är hård och förutom att ha bra forskningsprojekt, gäller det att kunna "marknadsföra" detta. Att kunna konkurrera till sig en *post doc* och därefter en av de mycket begränsade forskarassistent-tjänster, kan vara helt avgörande för den yngre forskarens vidare karriär och då gäller det att kunna presentera sin kompetens. Att lära sig skriva en bra ansökan om medel eller tjänst är således en viktig del i dagens forskarutbildning.

Den andra sidan av denna verksamhet är ansökningar. Detta arbete, som många förr eller senare konfronter med i sin forskarkarriär, innebär att man sätts att "betygsätta" sina kollegers forskningsarbete och kompetens. Alla är väl medvetna om att utslaget får stor betydelse för denna kollegas fortsatta forskning. Särskilt gäller detta ansökningar till forskningsråden vars bedömning ofta beaktas hos andra anslagsgivare och även för tilldelning av fakultetsmedel. När det gäller forskarassistenttjänster kan utfallet avgöra en individs möjligheter att över huvudtaget fortsätta med forskning på universitet eller högskola.

Hur objektiv kan då en bedömning bli? Den turbulens som rätt rörande tilldelning av forskningsrådsmedel, speciellt MFR och inte minst Agnes Wolds och Christine Wennerås utredning, avseende tilldelningen till kvinnliga forskare, har utan tvekan lett till ökad medvetenhet när det gäller prioriteringsgruppens objektivitet, inkluderande att kvinnor och män bedöms på likvärdigt sätt. Det granskningsystem som forskningsråd, fakulteter och många andra anslagsgivare använder innebär dock i sig vissa problem vad avser objektivitet. Vanligtvis bedömer alla i en prioriteringskommitté samtliga ansökningar av vilka långt ifrån alla faller inom granskarens specialområde. Det ställs därmed stora krav på granskaren att på ett objektivt sätt jämföra projekt inom sitt specialområde med sådana som är lite mer perifera. Ska vi bara granska inom vårt specialområde? I ett litet land som Sverige är detta svårt då det är nästan oundvikligt att såväl den sökande själv som hans/hennes forskning är väl bekant för granskaren, som då ofta måste ange jäv. Man skall inte heller bortse från att granskaren och den sökande ofta är konkurrenter om samma medel.

Denna problematik leder ofta till kritik av prioriteringsarbete. Min uppfattning är att granskningsarbete, som trots allt är kunskapsberikande, bör fördelas på ett ökat antal forskare dels för att minska arbetsbördan och dels, kanske framför allt, för att öka möjligheterna till en objektiv bedömning av enskilda projekt eller forskare som söker tjänst. Risken för att bli kritiserad som enskild ledamot i en bedömningskommitté kan för många vara anledning tillräckligt för att avstå denna "kollegiala granskningsverksamhet". Det är viktigt att ständigt kritiskt granska denna verksamhet men låt oss göra det med grundsynen att alla gör sitt bästa och med målet att konstruktivt förbättra systemet.

PAM FREDMAN
professor i neurokemi

En sak visste Staffan Söderblom när han för ett par år sedan tog jobbet som ledare för den nya kursen i litterär gestaltning vid Göteborgs universitet. Det var att han snart skulle tappa räkningen på hur många gånger han skulle bli tvungen att svara på frågan om det verkligen går att utbilda sig till författare. En sak visste han inte. Det var att han skulle lära sig så mycket av sina studenter.

Åttio poäng litterärt samtal

TEXT: ANDERS FRANCK
FOTO: HILLEVI NAGEL

Den där frågan behövde han inte vänta länge på. Det såg tidningarna till. De hade på värkanten 1996 inte mer än fått nys om att Göteborgs universitet – som landets första – samma höst skulle starta en författarutbildning och att Staffan Söderblom, själv författare (och förlagsman), utnämns till huvudansvarig för den, förrän de gick till attack.

“Vad är nu detta? Plugga till poet? Kan man det?”

Och han försökte då förklara att riktigt så var det inte tänkt. Kursen i litterär gestaltning skulle inte betraktas som någon yrkesutbildning. Vilket också ganska tydligt framgick av planen för den. Intentionen med den var inte att deltagarna skulle bli legitimerade diktare, något slags filosofie auktorer, utan att de skulle fördjupa sina kunskaper om konstnärligt skrivande.

Några av drakarna lät sig nöja med det. Andra önskade sig lite rubrikvänligare uttalanden och ringde därför upp några arga, unga, i en del fall om man ska vara alldeles sanningsenlig före detta unga, kulturpersonligheter – som prompt och upprört levererade vad som beställdes och meddelade att det är en pseudodemokratisk illusion att berättarkonst kan läras ut, att bara den gudarna älskar förmår komponera en novell värd namnet och att En Riktig Författare minns inte skriver med näven utan med pungen.

En storm i ett vattenglas

Det där berörde nu inte Staffan Söderblom så starkt. Det var en storm av ett slag som han kände igen – på vattenglasen där den rasade. Orsaken till den däremot lyckades han inte skaka av sig. Frågan om författarutbildningens existensberättigande. Den dök snart upp igen. Och igen. Och den dyker fortfarande upp. Staffan Söderblom möter den ständigt. I det offentliga livet såväl som i det privata. Under presskonferenser, i intervjuer, på fester. “Är det möjligt att skola sig till författare?” Underförstått: “Lönar det sig att ordna en kurs i litterär gestaltning?”

Det är med andra ord en fråga Staffan Söderblom börjar bli ganska van vid. Och, låter det som, en smula trött på.

– Jag lämnar ett standardsvar på den. Det går ut på att det inte räcker med att skicka någon på kurs för att han ska bli författare men att det inte finns någon författare – i alla fall inte någon författare som förtjänar att läsas – som inte i någon mening har utbildat sig.

Skrivarkurser har alltid ifrågasatts

– Det är, tycker jag, ungefär vad man kan svara. Och, skulle jag tro, ungefär vad man alltid har svarat. Den där frågan är ju inte ny. Den har i åtminstone fyra decennier med jämna mellanrum stötts och blötts i debatten. Det vill säga: så länge det har funnits skrivarkurser. Så länge har det nämligen också funnits folk som ifrågasatt skrivarkurser. Och det är här i landet drygt fyrtio år. De första skrivarkurserna organiserades på femtiotalet – som något slags försöksverksamhet lite vid sidan av det ordinarie schemat på vissa folkhögskolor. De följdes så småningom av andra, mer

reguljära. De som senare blev institutioner – sådana som de på Biskops-Arnö, i Skurup och på Nordiska folkhögskolan i Kungälv.

– Frågan – “Kan man lära någon skriva skönlitteratur?” – är inte ny. Men omständigheterna kring den är nya. Förr var det i regel så att man samtidigt som man ställde den också själv besvarade den – och besvarade den nekande. Man ställde den helt enkelt retoriskt. Numera ställer man den men besvarar den inte. Man ställer den förutsättningslöst. Därför att man verkligen vill veta. Och ställer man den inte är anledningen förmodligen att man redan har besvarat den – mer eller mindre jakande.

Föreställningen om den benådade artisten

– Här generaliserar jag något. Det finns naturligtvis också i dag de som besvarar frågan nekande. Men jag tror inte att de är så många. Det sätt på vilket man besvarar den beror nämligen i hög grad på hur man förhåller sig till den gamla romantiska konstnärsmytten. Föreställningen om den benådade artisten. Besvarar man frågan om skrivarkurser – kursen i litterär gestaltning har ju växt fram ur skrivarkurserna – med ett entydigt nej kan förklaringen till det vara att man är fången i den föreställningen; att man betraktar författaren som född till författare och hans verk som något som oöverbearbetat springer ur hans geniala själ. Men det är en föreställning vars förmåga att övertyga på senare är avtagit betydligt. I dag inser de flesta att

det som gör någon till konstnär, i det här fallet författare, inte bara är ohejdad talang; att det krävs mer.

Vi hyllar autodidakter

– Att den romantiska föreställningen har varit så seglivad som den ändå har, är nog en följd av att den en bit in på vårt århundrade ingick en förening med en annan föreställning. Föreställningen att det är fint att vara autodidakt. Och den föreställningen får nog fortfarande anses vara ganska utbredd. Vi hyllar i det litterära Sverige traditionellt autodidakter. Det är inte svårt att första varför. Autodidakter har visserligen utbildat sig – det framgår av själva termen – men utbildat sig på egen hand. Ändå har de lyckats och ofta lyckats bättre än de författare som gått en konventionell studieväg; visat sig vara mer betydande diktare. Trettioårsgenerationen är väl det mest illustrativa exemplet. Martinson, Lundkvist, Eyvind Johnson och andra. Självlärda bjässar som steg rakt upp ur folkdjupet – men som samtidigt, och det är unikt, representerade det modernistiska genombrottet. Mot dem stod företrädarna för den borgerliga, akademiskt tuktade litteraturen. Sten Selander och sådana. Vi vet hur det gick, vilka som så att säga vann. Den misstro som många människor känt mot författarutbildning är nog delvis en konsekvens av sådana historiska erfarenheter.

Många människor. Och bland dem Staffan Söderblom.

– Jag var en gång i tiden rätt skeptisk till skrivar-

kurser. Men ett slags omvändelse kom i mitten av åttiotalet. Då hamnade jag av en tillfällighet som lärare på en kort skrivarkurs på en folkhögskola i Norrland. Jag var när jag tillträdde min tjänst där inte precis någon nybörjare när det gällde att professionellt läsa texter. Jag hade i tio år arbetat som redaktör på ett förlag. Till och från – periodvis rätt flitigt – också som litteraturkritiker i Aftonbladet.

En skrivarkurs är som ett samtal

– Men här konfronterades jag med texter av ett slag som jag inte hade sysslat med tidigare. Det var texter av amatörer. Tekniskt ganska bristfälliga texter. Texter som jag annars inte skulle läst; som jag skulle sorterat bort; men som jag nu var tvungen att läsa. Jag fick lära mig läsa på ett nytt sätt i dessa texter, dessa valhant skrivna, ofärdiga texter, urskilja mönstren och strukturerna under den stilistiska ytan. Där händer det att man kan göra tolkningar, lika spännande, lika avancerade, lika existentiellt tunga som i de litterära mästerstyckena. Detta lärde jag mig på skrivarkurs. Och det är jag tacksam för.

Staffan Söderblom gör en paus.

– En skrivarkurs kan karakteriseras som ett samtal mellan dem som går kursen och dem som undervisar på den; ett kontinuerligt samtal om skrivakten. Sådana samtal har jag vid det här laget deltagit i åtskilliga. Och jag tvekar inte att säga att de allihopa betytt mycket för mig. Inget dock så mycket som detta

senaste – kursen i litterär gestaltning. Ett samtal som det har jag aldrig förut varit med om. Det är svårt att förklara det speciella med det. Det har varit en sådan... en sådan rikedom i det. Har varit – och är. Samtalet pågår ju. En grupp studenter – den första – slutar nu. Men samtalet fortsätter.

– Och att det samtalet blir som det blir beror inte på att någon enskild student är så duktig. Det beror på gruppen. Alla studenterna. Nä, alla och alla. De är tolv i en grupp. Tolv som valts ut bland nästan fyrahundra sökande. De är så mångsidiga och deras texter så bra. Deras texter – och deras textanalyser.

Goda och medvetna skribenter

– Detta är något som inte bara jag utan också de andra lärarna på kursen – vi är ett tiotal, mer eller mindre fast engagerade – har överväldigats av. Att de studerande var goda – och medvetna – skribenter kom ju inte som någon överraskning. Det framgick av de arbetsprov som de lämnade när de sökte utbildningen – och som vi tog in dem på. Men att det skulle bli ett sådant djup i det där samtalet hade jag inte kunnat drömma om.

– Här skulle jag vilja smyga in en parentes. Det finns säkert goda skribenter som inte bör gå kursen i litterär gestaltning. För det första kräver en kurs i litterär gestaltning rätt mycket, inte bara av studenten som går den utan också av studentgruppen. Det måste vara ett både teoretiskt och litterärt någorlunda jämnt

gång. För det andra får man om man ska gå en kurs i litterär gestaltning inte vara rädd för att lämna ut sina texter. För det tredje tvivlar jag på att det vore så lyckligt för den svenska litteraturen om alla författare kom från sådana här kurser.

Där är det slut på parentesen och de principiella resonemangen.

Ett ömsesidigt utbyte

Staffan Söderblom återvänder till verkligheten på Vasagatan och studenterna – och lärarna – där.

– Fast det är fel att tala om dem så. Som "studenter" och "lärare". Det kan man inte göra när man talar om kursen i litterär gestaltning. Där är de begreppen faktiskt helt irrelevanta. För vi "lärare" lär oss lika mycket av "studenterna" som de av oss. Be mig inte precisera. Det kan jag inte. Det rör skrivandets villkor – på alla plan.

Och "studenterna"? Vad lär de sig?

– Det är en fråga som de brukar ställas inför när de intervjuas i media. Det händer då och då. Inte därför att de, kursdeltagarna, är särskilt intresserade av att framträda i media. Ingen av dem är typen som skulle sätta personligt rekord på 100 meter för att springa ikapp en journalist och tigga publicitet. De vet hur författare brukar hanteras i media – som nya objekt att exponera, nya ansikten att förbruka. I media betyder deras böcker ingenting, deras personer allt.

En utbildning som verkar på sikt

– Men vad journalisterna då alltid undrar är vilka resultat kursdeltagarna uppnått. "Vad har ni lärt er nu då?" "Kom igen om ett par år, så ska vi berätta det", svarar kursdeltagarna. Och det svarar de inte för att smita undan. De menar – det är jag förvissad om – vad de säger. Vad kursen i litterär gestaltning ger dem vet de inte förrän efteråt. Kanske rätt lång tid efteråt. Det är en utbildning som verkar på sikt.

Och det gör den i flera avseenden.

– Kursen i litterär gestaltning är en universitetsutbildning, och det är bra. Det är bra för kursen.

Den får därmed en viss status.

– Men det är möjligen också bra för universitetet. Där skapas det med kurser som vår utrymme för en ny kunskapssyn.

– Våra studenter – om man nu trots allt ska använda den beteckningen – har inga tentor. De skriver. Och diskuterar det de och andra skrivit.

– Så utbildar man sig vanligtvis inte vid en högskola. Så går man, om man ska följa den akademiska mallen, inte tillväga för att erövra kunskap. Men så kan man också utbildas sig. Så kan man också erövra kunskap. Och det kan det, tycker jag, vara viktigt att visa, säger Staffan Söderblom.

PROFILEN

NAMN: Staffan Söderblom

ÅLDER: 50 år

BOR: Med familjen i Kårsta, Roslagen

UPPVÄXT: På Kungsholmen i Stockholm

FRITIDSINTRESSEN: Fotboll, fåglar

Vetenskapsfestivalen

Kunskap till varje pris

Tillvarons mening kanske är att hjälpa de svagare människorna i samhället. Inte att genom kloning skapa typ A-människor. Det sa Gunnar Bjursell, professor i molekylärbioologi, när han talade över temat "Kunskap till varje pris?" under Vetenskapsfestivalen i Göteborg.

FÖREDRAGET HÖLLS i Palmhuset på trädgårdsföreningen. En mer passande inramning är svår att tänka sig. Det ångande, tropiska klimatet gav publiken på den omvartannat dunkla, soldränkta åhörarnocken längst upp i Palmhuset fritt spelrum för reflexioner kring temat.

Gunnar Bjursell som tillhör den första generationen forskare som kan klona mänskliga gener uppehöll sig länge vid temat "Vad vill vi veta?" Orkar vi leva med kunskap om att allting bara är biologi, att tillvaron och vår existens bara är en slump, att livet inte har något syfte eller mening mer än livet självt?

Gunnar Bjursell tog ett kliv tillbaka i historien till tiden då människan levde på savannen. Även då fanns svagare och starkare människor. Men alla behövde varandra. De svaga behövde de starka, och de starka behövde de svaga. För att alla var olika. Och just därför överlevde mänskligheten. En del var fysiskt starka, andra hyggliga med förmåga till empati. Balansen gjorde och gör än idag att gruppen fungerar.

– Om bara nobelpristagare gjorde barn skulle vi säkert ha en ganska hemsk värld. Fler krig, med bara dessa egoistiska och koleriska individer, sa Gunnar Bjursell och visualiserade en tunnel med händerna för att beskriva hur enkelspåriga, målmedvetna och begränsade gener kan vara.

Mot en bättre miljö

Miljön är tuff mot de med dålig genetik. Ju hårdare miljö, desto större utslagning av de svaga som då syns mycket tydligt.

– Vi måste jobba för att skapa en bättre miljö, det är vår uppgift.

Gunnar Bjursell resonerade kring frågan om hur mycket som är biologi. När två människor blir förälskade i varandra. Är känslorna kanske bara kemiska reaktioner? Och vill och orkar vi i så fall veta att det inte är känslor och kultur som styr?

När mushonan väljer hanne att para sig med går hon på lukten. Hon väljer någon som är olik henne själv. Reproduktionsstrategin styr valet. Fungerar

människan på samma sätt? Darwin blev berömd redan som 27-åring när han publicerade sitt verk som i princip sa att allt är biologi. Även det andliga och själsliga. Det finns ingen mening, inget mål och ingen strävan mot annan existens, enligt Darwin.

Det är fullt möjligt att till och med idéerna är biologiska skeenden. De bästa överlever då, kanske av biologisk bärkraft.

I så fall är det också fullt tänkbart att vissa människor är födda på andra sidan staketet. De har en genetisk predisposition till brottslighet. Kan vi då utkräva straff? Frågade sig Gunnar Bjursell.

En intressant eller kanske för många snarare otäck anekdot är att cirka 10 procent har en annan pappa än den de tror.

Och vill vi veta tidigt i livet vilka allvarliga sjukdomar vi kommer att utveck-

la? Ett fullt möjligt kunskapsscenario som dagens intensiva studier av DNA kan förverkliga.

– Om fem år kommer 60 procent av alla forskare att syssla med biologi. Kemister, sociologer, humanister – alla, spådde Gunnar Bjursell.

PETER OLOFSSON

FOTO: PETER OLOFSSON

Med näsan som kompass

ILL. MORTEN POSTEUP

Kärlek på flaska och hjärnans kemi. Hör det ihop? Javisst gör det det. Kemiska molekyler är också en slags kommunikation.

VILKEN BETYDELSE HAR doften för blommor och bin, och för oss människor? Om detta talade

Rolf Ekman och Göran Birgersson på Vetenskapsfestivalen.

Passande nog inne på NK:s parfymavdelning. Mitt i köpruschen en fredag eftermiddag med nästan bara kvinnor runt omkring. Dofter spelar en stor betydelse i våra liv, antagligen betydligt större än vad vi någonsin kan ana. Det är kanske det som händer när vi blir förälskade, personkemin stämmer överens, doftsignaler utväxlas.

Dofter kan återuppväcka minnen och känslor. Som när vi känner doften av nybakade bullar minns vi kanske mormors kök.

Men låt oss ta det från början? Dofter. Vad är det egentligen? Kemiska molekyler som far runt i luften, förklarade Göran Birgersson, docent i kemisk ekologi.

Doftsignaler fungerar som ett språk – både mellan djur och växter och mellan djur av samma art. En blomma sänder ut doftsignaler i luften som lockar insekter att slicka i sig nektar och samtidigt sprids

pollen vidare. Med andra ord, så skickar blomman ut molekyler som träffar insekternas receptorer.

Det doftar och det lockar.

Den vetenskapliga förklaringen är att varje art har sitt eget feromonspråk. Feromoner är signalsubstanser mellan individer av samma art. Djuren markerar sina revir med feromoner. Och lockar till parning med att sända ut doftsignaler.

Ett eget feromonspråk

Men även människor har ett feromonspråk. Vi har visserligen inte ett lika utvecklat luktsinne som många djurarter och insekter, men vi reagerar ändå på dofter som vi inte känner igen. Det kan vara det som händer när vi blir förälskade, vi sänder ut doftsignaler.

Kan även det ofödda barnet känna igen dofter? Ja, enligt Rolf Ekman, professor i neurokemi, kan barnet uppfatta både dofter och ljud. Även mödrar har en unik förmåga att känna igen sitt barn på lukten. I en undersökning, där man blandade samman 30 nyfödda barns tröjor, visade det sig att 26 av 30 mödrar kände igen sitt barns lukt.

Näsan är det känsligaste organet av våra fem sinnen. Näsan kan uppfatta tiotusentals dofter. Men vad vi är medvetna om är förstås oändligt mycket mindre. Och vad vi kan sätta ord på ännu mindre.

Luktnervercellerna är unika. De ombildas en gång varje månad. Kroppens andra nervceller minskar genom livet eftersom de döda cellerna inte byts ut. På så vis är luktsinnet alltid fräsch.

Att luktsinnet har en stor betydelse, vet man i dag. De människor som förlorar luktsinnet blir ofta djupt deprimerade. Forskarna misstänker också att ett sviktande luktsinne kan vara ett första tecken på begynnande Alzheimers.

Hjärnan blir överstimulerad

Men det går att träna upp luktsinnet. I Frankrike går parfymörsyrket i arv. Väl bekant är att vinkännare har en utvecklad förmåga att känna igen olika druvor.

Men hur kommer det sig att man vänjer sig vid olika dofter? Plötsligt är doften borta. Hjärnan blir överstimulerad, menade Rolf Ekman, och stänger till slut av receptorerna. Hjärnan tröttnar, helt enkelt.

Att dofter också har en stor ekonomisk betydelse, vittnar NK:s parfymavdelning om.

En speciell doft förmedlar ett budskap. Vi är beredda att slänga ut hur mycket pengar som helst för att lukta gott.

Men egentligen är dofter bara kemiska reaktioner – kärlek på flaska.

– Det fascinerande med luktsinnet är att vi vet så lite om det. Samtidigt finns det många spännande frågor som kemin kan hjälpa oss att besvara, sa Rolf Ekman entusiastiskt.

ALLAN ERIKSSON

Internet skapar nya möjligheter till dialog

Den nya sköna världen, eller om man så vill, den nya sköna digitala framtiden. Den danske vetenskapsjournalisten Tor Nørretranders gav på Vetenskapsfestivalen sin vision av det uppkopplade drömsamhället.

I DEN NYUTKOMNA BOKEN, "Stedet som ikke er" (platsen som inte finns), utmålar Tor Nørretranders en ljusnande framtid där alla människor kommer att kunna tala med varandra och få reda på allt.

Vi har i dag ett nytt sätt att kommunicera på – som ingen önskade eller bad om. Det uppstod bara. Men inte ur tomta intet, berättar Nørretranders.

Det var fruktan för att ett atomkrig skulle utlösas av misstag som påskyndade den teknikutveckling som har skapat Internet. Maktthavarna i USA på 60-talet vågade inte lita på det gamla centralistiska styrsystemet, som var ytterst sårbart i händelse av krig. I stället började man utveckla världens mest decentraliserade och anarkistiska kommunikationssystem – ett system som inte kunde braka samman.

– För att atombomben var så farlig var de tvungna att utveckla teknologier som var icke-hierarkiska. Ur det onda uppstod det goda.

En demokratisk potential

Tor Nørretranders ser en oerhörd demokratisk potential i Internet. Om vi kan klara av att hantera Internet – med sunt förnuft.

– Har vi inte hört det många gånger förr? På 20-talet skrev Brecht en essä om radion som ett interaktivt och demokratiskt medium. Men sen vet vi alla vad som hände. Radion blev i vissa länder ett kraftfullt vapen för totalitära regimer att förtrycka folket.

– Kommer inte samma sak hända med Internet, frågar Nørretranders retoriskt. Nej, jag tror inte det. Det beror på Internets storlek och utbredning. Internet är ett så stort system att det är omöjligt att kontrollera.

Den nya teknologin inom dator- och kommunikationsbranschen har gått

snabbt fram de senaste tio åren. Datorerna närmar sig allt mer de biologiska varelsernas nivå. Enligt en lag, som Nørretranders refererar till, måste det finnas en konstant relation mellan minneskapacitet och informationsöverföringshastighet.

I mitten av åttiotalet stod PC:n på samma nivå som en mask, tio år senare på samma nivå som en spindel. Den kraftigaste superdatorn i dag är på en mus nivå.

Men det är bara fråga om tid innan nätet är lika stort som människan, vad gäller minne och snabbhet. Om tio år kommer datorerna att bli 1 000 gånger kraftfullare och med ny ljusledarteknik kan nätet klara av att överföra 11 MB/s, ja säkert betydligt mer. Det intressanta är att en människa är kapabel att ta in 11 MB/s genom sina sinnen, men vad vi är medvetna om är oändligt mycket mindre, omkring 16 bitar per sekund.

World Wide Wait

I dag har nätet en större kapacitet att minnas information än att överföra information. Det tar därför lång tid att navigera på nätet, att överföra och att ladda hem information. WWW kan i dag beskrivas som World Wide Wait.

I nästa årionde kommer vi att kunna sända lika mycket information till varandra som vi kan utväxla genom att vara tillsammans i samma fysiska rum. Internet kommer att bli lika självklart som elektricitet. Med nya satelliter runt jorden blir telekommunikationen en möjlighet för alla.

En resa i tid och rum

Så vad kommer framtidens Internet att betyda för oss människor? Enligt Nørretranders får vi en helt ny civilisation där vi står i kontakt med varandra utan att vara i samma fysiska rum. Vi kommer att kunna resa omkring i rum, tid och i upplevelser.

Det betyder att vårt förhållningssätt till platsen förändras. Platsen som inte finns. Det är en tid man kan gå in i men som inte är någon plats. Den globala virtuella världen.

Cyberspace eller Virtual Reality. Samtidigt kommer den lokala platsen, där vi bor, arbetar och har vår familj och våra vänner, att bli allt viktigare, menar Nørretranders.

– Det nya är att vi ska genomgå en civilisationsprocess som det har tagit 3000 år att skapa, men det ska göras på tio år. Det är ett utmanande civilisationsriskt uppdrag.

Samtidigt ger tekniken helt nya möjligheter till dialog som – om de kan tas tillvara – skapa nya uttryck för demokrati. Genom Internet kan alla människor koppla upp sig – utan att det finns en central förbindelse. Alla människor kan tala med alla, och göra sin

röst hörd, dvs om man har något att säga.

– Demokratin kommer naturligtvis inte av sig själv bara för att infrastrukturen finns. Men det skapar möjligheter, och ger alla rätt att uttrycka sig. Det kan också innebära en revitalisering av det politiska livet.

Det gör det i sig omöjligt för totalitära regimer att utestänga människor.

– Vi får ett icke-hierarkiskt system med större interaktivitet.

Det innebär också en nedbrytning av expertväldet. Alla människor kan, om de så vill, bli Sveriges television.

Uppmärksamhetens ekonomi

Utvecklingen av Internet leder också, menar Nørretranders, till en "uppmärksamhetsekonomi", när alla hushåll och företag via nätet kan ta in mer information än vad vi kan klara av. Då kommer det handla om att köpa vår uppmärksamhet.

Så är det redan i dag i de kommersiella TV-kanalerna, poängterar Nørretranders. En fara är att vi riskerar att få betala för att slippa bli överrösta med information.

I den efterföljande diskussionen deltog Randi Jerndahl, doktorand på Han-

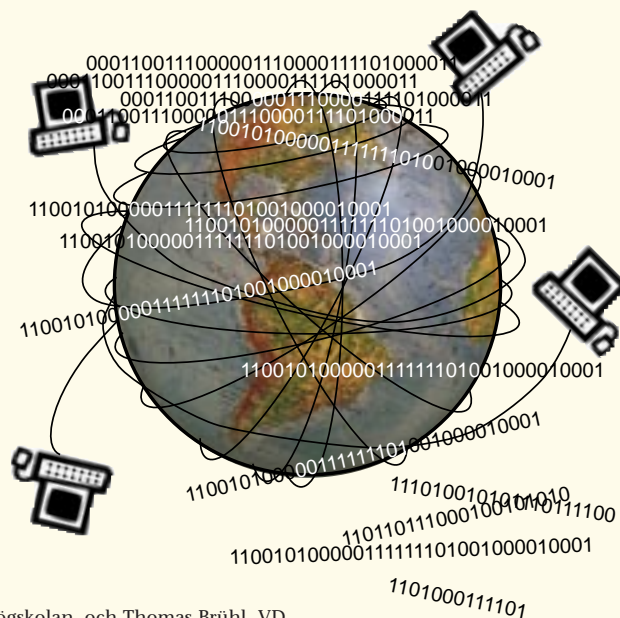
teten av jordens befolkning i tredje världen ska kunna få ta del av den nya tekniken. Det förändrar knappast de globala problemen: miljöförstöring, arbetslöshet, krig, konflikter och fattigdom, och den sociala ojämlikheten?

Trots dessa invändningar ser Tor Nørretranders ljus på framtiden. Den nya dator- och kommunikationsutvecklingen kommer även att gynna de marginaliserade länderna.

Han framhåller återigen att skiftet markerar en ny civilisation – det finns stora möjligheter. Men ansvaret för det vilar på oss vanliga människor.

ALLAN ERIKSSON

Länka dig vidare till Nørretranders bok:
<http://www.stedetsomikkeer.dk/>

delshögskolan, och Thomas Brühl, VD i Vision Pack Entertainment. Vetenskapsradions chefredaktör Jan-Olov Johansson ledde diskussionen.

Både Jerndahl och Brühl kritiserade Nørretranders positiva framtidstro. Hur kan den nya tekniken minska klasskillnader? Finns det inte risk för ökad segregation mellan de välutbildade, välbetalda medborgarna och de utbildade?

Det är också svårt att se hur majori-

Vetenskapsfestivalen

"Starkt politiskt tryck på forskningen"

Det talas mycket om etik numera. Ofta är debatten förvirrad. (Då används det förskräckliga uttrycket "etik och moral") Men naturligtvis är etik inte något som plötsligt kan vara "inne".

Finns det något område som ligger bortom gott och ont? Står konsten över moralen? Gör vetenskapen det? Varje form av sanningsökande?

Forskarna kan svika både om de inte tar några etiska hänsyn och om de alltför mycket anpassar sig till den aktuella samhällsmoralen. Om de inte hindras av dagens värderingar kan de ge oss nya insikter som kanske ändrar vår uppfattning om vad som är en god etik.

"Sök sanningen! Och för den dig till helvetets portar, så klappa på." Benjamin Höijers berömda ord är väl ofta värda att efterleva. Men de har också fått en ny mening i atombombens och genmanipulerings tider.

I en diskussion med utbildningsministern (under rubriken "vetenskap-politik-etik" på Vetenskapsfestivalen) berättade Aant Elzinga om den kritik som för ett halvsekel sedan riktades mot uppfattningen

om forskningen som en "fri republik" som inte skall störas av det övriga samhället. Man hade sett för mycket av hur vetenskapen använts för destruktiva syften. Därför har man kompromissat så att den tillämpade forskningen är mindre fri än grundforskningen.

Detta "sambandskontrakt" håller nu på att förhandlas om, menade Elzinga. Det blir svårare att skilja de två formerna. Det finns både starka kommersiella och politiska intressen också i viss grundforskning. Elzinga tog upp klimatforskningen där fakta är mycket osäkra men där det politiska trycket är väldigt starkt.

En annan fråga han berörde var hur synen på vad en människa är förändras genom den naturvetenskapliga utvecklingen. Det borde intressera de humanistiska forskarna i långt större utsträckning. Men kanske är den nuvarande universitetsorganisationen inte rustad för möten mellan humanister och naturvetare.

Elzinga kunde gärna fått vara mycket utförligare på denna punkt. För naturligtvis är etiken beroende av vilken människoupfattning vi har.

Om man t ex anser att modern

naturvetenskaplig forskning gjort begrepp som "jag" och "fri vilja" förlagade så är det knappast meningsfullt att alls diskutera etiska frågor. Hjärnceller har ingen moral och kan inte ta ansvar.

Det var dock mest Tham som talade och då blev det mer politik än vetenskap. Frågor från publiken drev också in diskussionen på regeringens utbildningspolitik. Vi fick åter höra hur vansinnigt löntagarfondernas pengar använts och hur förträfflig den nya forskarutbildningen är, inte minst för humanister.

På den sista punkten hade Elzinga vissa invändningar även om han ansåg att det behövdes en sanering av forskarutbildningsträsket. Annars hade den gamle revolutionären Elzinga inte mycket kritiskt att säga om utbildningsministern. Diskussionen tände aldrig riktigt till. Stundtals gjorde den ett sömnt intryck.

DAVID ANDERSSON

Ca 47 000 besökare på Vetenskapsfestivalen

INTERNATIONELLA VETENSKAPSFESTIVALEN 98 är nu slut. Under nio dagar har det varit över 500 föreläsningar, utställningar och aktiviteter över hela Göteborg.

Förra året var det 40 000 besökare och närmare 350 olika aktiviteter. I år har det varit ännu fler besökare, visar preliminära siffror.

I dag vet vi att det var 43 000 besökare, men det saknas fortfarande statistik från en del aktiviteter. Troligen hamnar vi på knappt 48 000 besökare, säger Henrik von Arnold på Vetenskapsfestivalens projektledningsgrupp.

Årets program var digert. Kommer det att bli ännu fler aktiviteter nästa år?

– Nja, det vet jag inte, det beror ju på arrangörerna. Men jag tror nog att det var lite väl mycket aktiviteter i år. Festivalen ska nog inte bli större.

I år var även det nationella inslaget större än förra året.

– Jag tror det är viktigt att behålla det nationella och internationella inslaget i festivalen, där Göteborgs universitet och Chalmers står som värdar.

Vilka aktiviteter hade flest besökare?

– Tema Liv gick väldigt bra. Även de olika skolprojekten blev en stor succé. Över 13 000 skolbarn på Robotverkstaden, Experimentverkstaden och Experimentum i Tollered. Det är kul att så många av besökarna var barn. De är ju vår potential i framtiden.

Men för Henrik von Arnold är det inte över än. Efterarbetet är fullt igång. Och om ett par veckor börjar arbetet inför nästa års festival som äger rum 2-9 maj 1999.

Bland torsk och sill i Bohuslän

Snuskäft, snugga, skrubbskädda och leketorsk. Hur har dessa fisknamn uppkommit? Fiskarna i Bohuslän kallar ibland flundran för Hisingbonden när de hellre vill ha finare fisk i sina nät.

VARFÖR FISKAR HETER SOM DE GÖR, det är det som intresserar språkvetaren Birgitta Ernby. Hon talade på Vetenskapsfestivalen om hur man benämner fisknamn i Bohuslän – i Feskekörkan.

Birgitta Ernby arbetar på institutionen för svenska språk och har skrivit en avhandling på ämnet, "Bohusländska fisknamn". För att ta reda vad man säger i Bohuslän intervjuade hon ett 30-tal fiskare – från Göteborgs skärgård i söder till Strömstad i norr.

Vad hon fann var en fascinerande ordrikedom i Bohuslän – över 600 olika ord för fiskar. Det finns en mängd olika, ofta väldigt lokala, namn för fiskar. Och namnen lever kvar i dialekterna.

– De är stolta över sitt språk, men de använder även språket för att markera sitt avstånd till sommargästerna.

Fiske har varit den huvudsakliga näringen för kustbefolkningen i Bohuslän i århundraden. Framför allt torsk och sill har varit den viktigaste födan. De bohusländska dialekterna innehåller därför en mängd ord som påverkats av fiskenäringen.

Att en slags fisk kan heta olika saker är kanske inte så konstigt. Det beror förstås på vem man frågar, fiskaren ger ett svar, fiskhandlaren ett annat och zoologen ger antagligen den vetenskapliga benämningen.

En fisk med ett fullt namn kan man ju aldrig sälja i fiskaffärerna. Det är därför pigghajen ofta heter nordsjöål. Lerskäddan, som är en plattfisk, kallas bl a för bonde, gapflundra eller Hisingbonden. Men när den säljs i disken heter den flundra.

Birgitta Ernby upptäckte i sin undersökning att den fisk som är den vanligaste och som man tjänar mest pengar på har flest namn – och ges flest positiva benämningar. Sill kan heta fetsill, höstsill, garnsill, agnsill, blandsill, slosill.

Vad fisken kallas för beror på fiskens form, färg och storlek, och utseende i övrigt. Långa och platta fiskar får namn som skrädda, sandpapper och sula. En plattfisk med skev käft heter just snedkäft.

Och fisk som man inte tyckt så mycket om får många olika dialektala och fula namn. Snultran kallas ibland för bergsnäbba, joffita, snuffa och snugga.

Fisken har ofta fått namn efter storlek eller utseende. En stor kolja kallas för atlet och kummeln för snuskäft (därför att den är svart i munnen). En blandart är en bastard, och så vidare.

Språkliga metaforer

Det är också vanligt med språkliga metaforer i fisknamnen. Betydelser har förts över från människa till fiskarter, men även från fisk till människa.

En förvuxen kolja kallas för käring, en kummel för smed och en liten torsk för snörlis (snorvalp).

Ålderdomliga skällsord är vanliga. En person kan i värsta fall bli kallad för kvabbsö, vilket är en torsk som drabbats av ohyra. En botten-glysa ("bonnglysa") säger man om någon med utstående ögon. Och skrubbskäddan kallas ibland för "ruska", vilket syftar på en prostituerad kvinna.

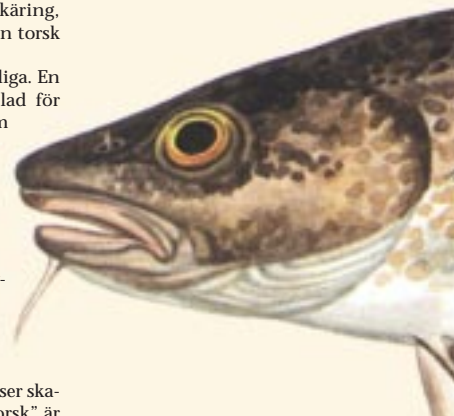
– Vi återvänder ord i andra betydelser, förklarade Birgitta Ernby.

Det är också på samma sätt som orden hyreshaj, finanshaj och narkotikahaj har bildats.

Av torsk har också nya betydelser skapats. Uttrycket "du är en riktig torsk" är

knappast smickrande, utan betydelse i huvudet. Prostituerade säger att de "ska ut och fånga torsk" (uttrycket uppstod på 50-talet). Birgitta kunde inte låta bli att undra, "vad torsken har gjort för något ont?".

ALLAN ERIKSSON

Beethovens skapande – påverkades av magsjukdom?

Hur mätte egentligen Beethoven? Och hade hans sjukdomar någon betydelse för hans skapande? Professor Per Björntorp berättade i Artistens konsertsal och fyra ungdomar från musikhögskolan spelade upp exempel.

"Glädjen över mänsklig samvaro, berikande samtal och ömsesidigt tankutbyte är något jag måste vara utan. Jag är nästan fullständigt ensam".

Så skrev Beethoven till sina bröder år 1802 i det så kallade Heiligenstadttestamentet.

Han var nästan helt döv och från år 1818 hörde han ingenting alls. Sina sista verk, bland annat de sista symfonierna och de sista serierna stråkkvartetter, skrev han utan att höra något. Han slutade dirigera. Han undvek sällskap. Han blev allt mer slarvig med sitt yttre.

Beethovens dövhet känner förstås alla till. Men det som var en katastrof för honom är paradoxalt nog till fördel för alla forskare som vill lära känna honom.

– Från år 1818 var Beethoven tvungen att kommunicera med hjälp av anteckningar, berättar professor Per Björntorp vid Sahlgrenska universitetssjukhuset. Det finns ett otal böcker bevarade med hans detaljerade konversation! Med hjälp av dessa anteckningar kan vi komma Beethoven väldigt nära och vi får veta att han även led av andra åkommor som besvärade honom lika mycket som dövheten. Bland annat klagade han

över ledbesvär, smärtor i buken och huvudvärk.

Professor Per Björntorp, själv en ivrig amatörcellist, började studera beskrivningarna av Beethovens sjukdomar för att se om det fanns något samband mellan hans musik och hans hälsotillstånd.

– Beethoven led av en svår inflammatorisk tarmsjukdom som ledde till kroniska buksmärter, diarré, ledbesvär. Helt klart kan man se samband mellan hur han mätte och vad han skrev. Bland annat den långsamma satsen ur opus 135 tillkom under hans sista sjukdomsperiod och hör till det vackraste han skrivit.

Beethoven hade också alkoholproblem och kanske kan man se den oregelbundna hjärtrytmen i pianosonat opus 81 som en illustration av tillståndet.

– Men han hade också humor, som den okonventionella träskodansen i stråkkvartetten opus 130 visar.

Beethoven fick inte mycket hjälp för sina sjukdomar, doktörer var enligt honom "medicinska åsnor". Han dog i Wien, femtiosex år gammal, efter att i många år lidit av svåra buksmärter.

Fyra ungdomar från musikhögskolan spelade ur Beethovens kvartetter och illustrerade därmed både de lustiga och de mer allvarliga sidorna i Beethovens verk.

EVA LUNDGREN

Är människan i grunden självisk?

Är människan i grunden självisk? Ja, det har man hela tiden trott. Men ny socialpsykologisk forskning visar att gruppljalitet och ansvar gör människor mindre själviska.

Under Vetenskapsfestivalens näst sista dag var det öppet hus på Psykologen. Det var fullt till sista plats då professor Tommy Gärling talade om "Själviskt och mindre själviskt beteende".

I USA har man gjort en rad olika experiment för att ta reda på hur människor agerar i vissa situationer. Ett exempel på ett sådant experiment är ultimatumspillet:

Du och en för dig okänd person blir erbjudna 1 000 kronor. Du ska föreslå hur mycket var och en av er skall få. Om den andre personen accepterar ditt förslag får ni behålla pengarna. Men om den andre inte accepterar förslaget, då blir det inga pengar.

Frågan är hur mycket du ska erbjuda och vad kan den andre tänka sig att acceptera.

Resultaten visar att du i genomsnitt erbjuder 400 kronor, och behåller 600. Men det intressanta är att den andre kan acceptera mindre, omkring 200-300 kronor.

– Det stämmer inte med traditionell ekonomisk teori att 50 öre är bättre än inget, konstaterade Tommy Gärling. Jag som fördelar ska ha lite för mitt arbete. Det finns en rättvisande norm.

Även när utgångsläget är ett annat, att man får pengarna alldeles oavsett om den andre accepterar eller inte, så fördelar man ändå ungefär lika.

– Man strävar efter att alla ska få lika mycket för att det gynnar kollektivet, sa Gärling.

ALLAN ERIKSSON

Ny utvärdering ska syna universitetets miljöproblem

Miljöarbetet går vidare. Nu ska alla institutioner utse miljösamordnare och en miljöutvärdering ska göras för hela universitetet

Hur miljömedvetna är vi egentligen på jobbet? Återanvänder vi papper, tar miljöhänsyn när vi köper varor och datorer och tar taget i stället för flyget när vi är på tjänsteresa?

Det är snart dags att rannsaka sitt dåliga samvete. I höst drar en omfattande miljöutvärdering igång på hela universitetet.

Universitetet har redan antagit en miljöpolicy och handlingsplan. Nästa steg är att göra en miljöutvärdering för att ta reda på vilka problem som finns. Det är det arbetet som ska ligga till grund för vilka miljömål som universitetet ska sträva efter.

– Det är en utvärdering för hela universitetet, och omfattar även forskning och utbildning. Vilken påverkan har det vi gör på miljön – både indirekt och direkt, säger Ulf Andersson, miljösekreterare i den centrala miljögruppen.

Snart bildas också en miljösamordningsgrupp med representanter från samtliga fakulteter. Det är den här gruppen som ska hjälpa till att introducera miljötankandet på fakulteterna samt se till att alla institutioner utser miljörepresentanter.

En systematisk genomgång

Så vad innebär miljöutvärderingen? Det är en systematisk genomgång av allt som kan ha en påverkan på miljön. Det handlar om allt ifrån återanvändning av papper, avfallshantering, plastmuggar till datorer.

– Man kan även göra en miljöprofil på institutionerna. Hur förhåller sig de anställda till miljöarbetet? Hur miljövänliga är dom på jobbet och på fritiden?

– Man byter inte vanor bara för att man är på jobbet. Reser man i vanliga fall med tåg så gör man det även i tjänsten.

Ett annat mål är att kontoret ska miljöanpassas.

Redan i höst startar de första miljöutbildningarna för anställda. Två halvdagskurser med 250 deltagare varje gång. En heldagskurs ordnas också med 100 deltagare, en kurs som särskilt riktar sig till de som ska vara miljörepresentanter på institutionerna.

Även satsning på studenter

Förhoppningen är att miljöutvärderingen ska vara klar i december. Ulf Andersson är fullt medveten om att miljöarbetet tar tid och ligger utanför det ordinarie arbetet.

– Varje institution får gå fram i den takt som den finner det möjligt. Men de nya miljörepresentanterna ska få all hjälp de behöver och nödvändig utbildning.

Det ska även finnas manualer, checklistor och miljöhandbok. Dessa distribueras inte på vanligt sätt – med posten – utan för att bespara miljön ligger informationen på nätet. Det gör det också lättare att uppdatera informationen.

Men satsningen på miljöarbetet måste även omfatta studenterna på grundutbildningen, hävdar Andersson.

– Vi utbildar många studenter som inte har ett miljömedvetande när de kommer ut i arbetslivet. Vi måste ta ett större ansvar!

Den goda viljan räcker inte, menar Ulf Andersson.

– Vi måste faktiskt tänka om och bli mer miljömedvetna. I den senaste miljöpropositionen, som kom i mitten av maj, föreslås det alla myndigheter skall ha ett miljöledningssystem. Göteborgs universitet har av regeringen valts ut att, tillsammans med 40 andra myndigheter, påbörja införandet av ett miljöledningssystem under 1998. Första redovisningen sker i samband med årsredovisningen för 1998.

– Uppfyller vi inte förväntningarna kommer universitetet inte att kunna hävda sig som ett miljöuniversitet.

ALLAN ERIKSSON

Det är dags att värna om miljön. Inga fler plastmuggar i lunchrummen!

Ny kurs i populärvetenskapligt skrivande

Forskningsinformation.

Det blir nästa termin ett nytt, låt vara inofficiellt, ämne vid Göteborgs universitet.

Och de som ska studera det är universitetets egna forskare. De som vill – och som tycker att de behöver.

För dem ordnar informationsavdelningen vid universitetet i höst en två dagar lång kurs i populärvetenskapligt skrivande.

DET RÖR SIG alltså om en i allra högsta grad intern utbildning – men med i allra högsta grad externa syften och i allra högsta grad externa konsekvenser.

Bakgrunden är regeringens beslut om att forskningsinformationen från universitet och högskolor till "det omgivande samhället" – allmänhet, skolor, förvaltning och näringsliv – ska bli bättre.

Och bättre forskningsinformation betyder här mer spridd och mindre teknisk forskningsinformation. Forskningsinformation som är tillgänglig och

begriplig för lekmän. Och tillgänglig betyder här först och främst åtkomlig på Internet, närmare bestämt i det så kallade SAFARI, ett decentraliserat datasystem som Högskoleverket på regeringens uppdrag har konstruerat och där information om all pågående svensk forskning i framtiden ska samlas.

Information som är just så tillgänglig och så begriplig som möjligt, information som vilken svensk medborgare som helst när som helst och vid vilken Mac eller PC som helst ska kunna klicka sig fram till och utan alltför stor möda tillgodogöra sig – och information som det kommer att bli forskarnas sak att mata in i systemet och därmed lämna "det omgivande samhället".

Det är de som vet vad de gör och vad som bör sägas om det. Men vet de också hur det bör sägas för att bli inte bara tillgängligt utan också begripligt? Kan de förklara vad de gör, så att en lekman förstår?

Det är frågan som alla svenska for-

skare nu kommer tvingas ställa sig. De som för sin personliga del känner sig tveksamma till svaret på den – som anar att det inte skulle skada dem med lite information om information och om hur information presenteras för en bredare publik – och som är verksamma vid Göteborgs universitet bereds nu alltså tillfälle att gå en kurs i vad Informationsavdelningen där kallat "populärvetenskapligt skrivande".

Två kurser i höst

Den blir en hel- och en halvdag lång. Och tillfället kommer två gånger: dels den 14 oktober och den 3 november, dels den 4 och den 25 november. Men det är en spärrad utbildning. Antalet platser har begränsats till 25. De ska så jämnt som möjligt fördelas mellan universitetets olika institutioner.

På programmet för kursen står föreläsningar, diskussioner och – sist men inte minst – en övningsuppgift som går ut på att deltagarna ska "översätta" sin

vetenskap till populärvetenskap, skriva en populärvetenskaplig text.

Medverkande är Gunnar Bjursell, professor i molekylär biologi i Göteborg, Patric Hadenius, redaktör på Forskning och framsteg, Ingela Josefson, professor vid Senter for Profesjonsstudier vid Høgskolen i Bodø och ledare för arbetslivsprogrammet vid Södertörns högskola, Peter Sylwan, vetenskapsjournalist, och Mona Blasjö, språkkonsult och lärare i populärvetenskapligt skrivande vid Ordfronts kursverksamhet i Stockholm.

En broschyr om kursen – innehållande en anmälningsblankett – kommer att delas ut till alla universitetets forskare.

Ny kulturvetenskaplig satsning över ämnesgränser

I höst startar Museionprojektet. Det är ett antal nya tvärvetenskapliga utbildnings- och forskningsprogram som utgår från det kulturella studiet av människan.

Kaj Århem, prof i socialantropologi och projektledare för Museion.

INOM GÖTEBORGS UNIVERSITET håller en planeringsgrupp under ledning av professor Kaj Århem på att arbeta fram ett förslag om en ny verksamhet som går under projektnamnet, "Museion".

– Det nya med Museionprojektet är ambitionen att närma universitet och museum till varandra, att integrera flera kultur- och samhällsvetenskapliga ämnen med museal och annan utåtriktad verksamhet.

Nu i sommar ska en plan för verksamheten vara klar.

Tanken med projektet är att bygga upp en ny tvärvetenskaplig grundutbildning och starta ämnesöverskridande forsknings-

program där kultur i bred mening står i centrum. Dessa satsningar ska ske i nära samarbete med det planerade Världskulturmuseet i Göteborg.

Kunskapens ständiga samtal

Begreppet "museum" är visionen. Det gamla grekiska begreppet stod för en mötes- och samlingsplats, där företrädare för olika synsätt samlades. Museion innebar ett kunskapens ständiga samtal.

Förhoppningen med det nya Världskulturmuseet är att utveckla ett nutida Museion. Ett museum som inte bara är en utställning av föremål, utan också en mötesplats för olika kunskapsperspektiv och ett samtal mellan forskare och samhälle.

– En del av dagens museum är stumma, menar Kaj Århem. De talar inte till människorna, engagerar dem inte. Gränsdragningen mellan universitetet och museum hindrar flödet av kunskap och kreativa idéer mellan dem. Museion och universitet kunde och borde höra lika intimt samman som bibliotek och universitet. Vi har i dag alla förutsättningar för att konstruktivt integrera dessa verksamheter.

Ett mål för Museion är att det ska finnas en

tydlig koppling mellan forskningen och utbildningen och universitetets tredje uppgift.

– Vi ska arbeta för att främja kontakter mellan universitetet och det omgivande samhället, att förmedla kunskapen och popularisera forskningen. I all utbildning och forskning ska det finnas inslag av utåtriktad verksamhet.

Museet är ett bra forum för att föra ut kunskap, framhåller Kaj Århem.

– Universitetet kan användas som en resurs för museet. På samma sätt kan museet fungera som en plattform för universitetet för att nå ut med sin forskning.

Exempel på utåtriktade verksamheter är produktion av utställningar och kunskapsmedia, öppna föreläsningsserier och framställningen av populärvetenskapliga publikationer.

Ett utforskande av uttrycksformer

Det som är kärnan i Museionprojektet är studiet av människan som kulturvarelse – både i tid och rum. Att studera olika kulturer innebär i sig ett utforskande av människans olika uttrycksformer: bildkonst, litteratur, språk och livsstil.

Museions vision – som Kaj Århem formulerar den – är att nå bred och djup kunskap om världens kulturella mångfald.

– Då är det nödvändigt med ett gränsöverskridande angreppssätt. Ett perspektiv som är radikalt jämförande, historiskt och samtidsorienterat. För det handlar om studier av både världens kulturer som historiska, regionala och lokala kulturtraditioner och världskultur som ett samtidsfenomen.

– Utgångspunkten är att skilda kulturer är kollektiva uttryck för existentiella grundvillkor som är gemensamma för alla människor i alla tider.

Men begreppet världskultur har kritiserats. Det har förekommit en livlig debatt, inte minst i SvD, där kritiker menar att världskultur är ett politiskt och trendigt begrepp som egentligen inte står för något.

Men det tillbakavisar Kaj Århem.

– Vissa ser rätt så fort de hör ordet världskultur. Visst kan begreppet uppfattas som innehållslöst eller politiserat. Men det finns å ena sidan en omfattande och seriös forskning kring kulturens globalisering. Å andra sidan kan vi också betrakta världens kulturer i plural och då

kan vi använda oss av de klassiska ämnesperspektiven. Men – det är det viktiga – låta perspektiven befrukta och integrera varandra i en helhetssyn på världens kulturer!

Tanken är att Museion ska bli en dynamisk forskarmiljö, där forskare från olika ämnen sitter tillsammans med museifolk i det nya Världskulturmuseet.

Om man lyckas med det, så har man kommit en bit på vägen att förverkliga det antika museionidealet; kunskapens ständiga samtal!

ALLAN ERIKSSON

FAKTA/
Världskulturmuseet & Museion

Det nya Världskulturmuseet kommer att omfatta fyra museer: Medelhavsmuseet, Östasiatiska museet och Folkens museum-etnografiska i Stockholm och Etnografiska museet i Göteborg. Det nya Världskulturmuseet ska integrera samtliga museers verksamhetsfält och kunskapsområden.

Placeringen av Världskulturmuseet är kontroversiell. Enligt ett förslag ska museet ligga vid Liseberg, nära det nya Science Centre som ska stå klart sommaren 2001. Det finns även planer på ett nära samarbete mellan Världskulturmuseet och Science Centre.

LÄGESRAPPORT

SATSNINGEN PÅ MUSEION har sin upprinnelse i förra rektorn Jan Lings starka engagemang för det planerade Världskulturmuseet. Nuvarande rektorn Bo Samuelsson har med samma intresse drivit projektet vidare och sitter med i den av regeringen tillsatta kommittén för ett världskulturmuseum. Förra hösten tilldelades Göteborgs universitet anslag för att utveckla tvärvetenskaplig, gränsöverskridande forskning och utbildning inom det kultur- och samhällsvetenskapliga området. Universitetsstyrelsen beslöt att avsätta fem miljoner kronor per år under i första hand en treårsperiod (1998-2000) för att realisera Museionplanerna. Samtidigt har 260 årsstudieplatser reserverats för nya grundutbildningar inom ramen för Museionsatsningen.

Planeringsgrupp

En planeringsgrupp under ledning av prof Kaj Århem tillsattes av rektor för att planera och utveckla verksamheten. Övriga medlemmar i planeringsgruppen är prof Margareta Bäck-Wiklund, FD Maj-Lis Follér, docent Jan Hultin, museichef Sven Eric Isacson, prof Kristian Kristiansen, FD Amanda Peralta, prof Birgitta Skarin Frykman och planeringsdirektör Marianne Dahlquist. Planeringsgruppen har till uppgift att till sommaren

presentera en plan för Museions organisation och verksamhet.

Två pilotprojekt

Nu under våren har två pilotprogram initierats. Det ena, med arbetstiteln "Indianska verkligheter: Materialitet, identitet och utbyte i Syd- och Centralamerika", har sin bas och utgångspunkt i det etnografiska museets världsunika sydamerikasamlingar liksom i den forskning kring Syd- och Centralamerikas indianer som sedan länge bedrivs vid universitet. Programmet leds av Sven-Eric Isacson. Det andra programmet, "Makt, moral och kunskap", undersöker förhållandet mellan makt, moral och kunskap i skilda samhällen och epoker. Forskningsledare är Birgitta Skarin Frykman.

Ytterligare två forskningsprogram kommer att påbörjas under hösten: ett om "Globalisering, migration och identitet", ett annat om "Kultur, miljö och utveckling". Forskningsprogrammen avser att täcka breda men ändå avgränsade forskningsfält med länkar till flera institutioner och ämnesområden. Varje program är organiserat kring en tvärvetenskapligt sammansatt referensgrupp och tänks finansiera ett par forskar- och doktorandtjänster. Externa medel förutsätts tillkomma. Program-

FOTO: ARBETET INHETERNA

men ska vidare omfatta utåtriktade verksamheter.

Under våren är universitetslektor Birgitta Carlbom anställd inom ramen för Museion för att ta fram ny grundutbildning i samråd med en referensgrupp under ledning av Birgitta Skarin Frykman och med representanter från ett 15-tal olika ämnen och institutioner. F n finns

förslag på 15 nya tvärvetenskapliga kurser. En kurs under rubriken "När människan blev människa" startar redan till hösten. Kursen, som omfattar 20 poäng och ges på halvtid, behandlar människans biologiska och kulturella utveckling. Ytterligare kurser kommer igång våren 1999.

Ett sensationellt fynd har gjorts på Etnografiska museet i Göteborg. Ett par maskor som man trott vara några hundra år gamla har visat sig vara 2 500 år. Av olika anledningar har maskorna legat i museets samlingar sedan 30-talet, då museet köpte samlingarna.

Arkeologer och naturvetare har tillsammans gjort fyndet. Arbetet visar på vikten av tvärvetenskapligt samarbete.

Det ursprungliga Museion

Numera, när Alta Vista för många ersatt den strukturerade informationssökningen är namnet ännu mer välbärgat. Alla studenter världen över som söker bildningens rötter i Museion kommer att få upp webbadressen till den Göteborgske efterföljaren!

Det ursprungliga Museion (ibland Mousseion) var namnet på den forskningsinstitution som grundades i Alexandria strax efter år 300 f.Kr. De första 250 åren var synnerligen framgångsrika, som institution fanns Museion kvar till 640-talet då Egypten erövrades av araberna.

Hur kom det sig att man i Egypten byggde en forskningsinstitution som relativt sett hade större resurser än någon efterföljare? Jo, Alexandria grundades av Alexander den store, och efter Alexanders död bröts hans rike samman och ståthållaren i Egypten, Ptolemaios blev kung i Egypten. Med ett undantag hette alla efterföljare också Ptolemaios, undantaget var Cleopatra, död 30 f.Kr., som var den siste regenten i denna dynasti.

Ptolemaierna behövde visa sitt grekiska arv. Detta parat med kärlek till vetenskap och det rika Egyptens resurser och goda teknik (monopol på papyrus) blev grunden för världens främsta kulturinstitution, som alltså existerade i nästan 1 000 år.

Museion använde metoder som är förvånansvärt moderna och avundsvärda. Man hade generösa forskningsstipendier, så goda att dit kunde man locka hela Medelhavets intellektuella elit. Och man kom! Kallimachos, utöver litteraturforskare också bibliotekschef, ledde textkritiska projekt för att åter-

föra Iliaden och Odysseen (redan då 500 år gamla) till ursprungsformen. Sak samma med de stora klassiska grekiska skådespelen. Archimedes, en ingenjör från Syracusa, kom och med honom Archimedes skruv, en genial vattenpump som fortfarande används för bevattningsändamål. Ptolemaierna mätte inte forskningens nytta i pengar, men utbytet av Archimedes skruv torde ha kunnat finansiera många stipendier.

Man visade sin tekniska briljans genom att i hamnen bygga Faros fyrtorn, världens högsta byggnad före Eiffeltornet. Erathostenes, också bibliotekschef, insåg att jorden var rund och mätte dess omkrets genom att studera skuggan i djupa brunnar. Vi känner inte hans resultat exakt eftersom vi inte vet hur hans längdmåttstadier har varierat, men sannolikt var han inte mer än någon enstaka procent från dagens värde. 1700 år före Columbus!

Heron kom till Alexandria och gjorde en enkel ångmaskin, nästan 2000 år före Newcomben. Den praktiska nyttan var dock ringa, eftersom slavar var en billigare energiform.

Pedagogiken var modern. Det hölls seminarier liksom nu, men sannolikt vandrade man på grekiskt runt i pelargångarna, medan man samtalande på kvällarna hade man gemensamma måltider. Ett seminarium med Erathostenes på förmiddagen och middag med Archimedes, som sannolikt var i Alexandria samtidigt. Inte illa!

Till detta forskningskomplex hörde det berömda Alexandriabiblioteket. Biblioteket gav forskarna

överlägsna förhållanden, men det var också en kulturinstitution som i sig höjde Ptolemaiernas anseende. All grekisk litteratur skulle finnas där. Fanns det inte på grekiska översatte man, på så sätt skapades en grekisk version av gamla testamentet, septuaginta, och detta är ovärderligt för religionsforskarna. Förvärvspolitikerna var aggressiva, kunde man köpa gjorde man det; behövde man bedra fanns inga skrupler. I Aten fanns originalmanuskripten till ett antal grekiska skådespel. Denna grekernas förnämsta skatt lånade man mot en deposition om ca 35 kg guld (1 dag värd ca 30 mkr), kopierade och lämnade tillbaka kopierna. Panten förföll som planerat.

Kungen av Pergamon utmanade Alexandria på 200-talet f.Kr. Alexandria förbjöd då exporten av papyrus, varpå man i Pergamon förfina metoden att skriva på behandlade hudar och därmed var pergamentet uppfunnet.

Kungen av Pergamon behövde också den bästa bibliotekarien, och han värvade den berömda Aristofanes från Alexandria. Men Aristofanes flyttplaner blev kända för Ptolemaios, och Aristofanes sattes i husarrest för resten av livet. En sådan uppmärksamhet torde vara den främsta utmärkelse någon bibliotekarie erfarit.

JON ERIK NORDSTRAND
Överbibliotekarie

FOTO: ALLAN ERICSSON

INFORMATION FRÅN VÅRDHÖGSKOLAN

Den 1 juli i år kommer Vårdhögskolan i Göteborg att bli en del av universitetet och integreras i dess verksamhet. Studenter och personal vid vårdhögskolan har sedan länge sett fram mot denna händelse med positiv förväntan. Samgåendet kommer att ha stor betydelse bl a för att ytterligare höja vårdutbildningarnas kvalitet, för att stimulera forskning och utvecklingsarbete samt för att underlätta en forskarkarriär inom områdena vård och omsorg.

En utredning rörande framtiden för utbildning och forskning inom hälso- och sjukvård i Göteborg, i vilken ingår representanter för universitetet, Vårdhögskolan och Nordiska hälsovårdshögskolan, håller på att slutföras. HSGU-utredningen, som den allmänt kallas, har som mål att skapa en akademi för hälsovetenskap, en organisation som ur många aspekter kan komma att få stor betydelse för Göteborg som kunskapsstad. I en sådan akademi skall resurser kunna samordnas och optimalt utnyttjas för att inte enbart förbättra olika vårdutbildningar, utan även för att kunna skapa långsiktiga forsknings- och utvecklingsprogram där flera aktörer samordnas. Vårdhögskolan inom universitetet kommer att spela en viktig roll i detta sammanhang. En integrering av Vårdhögskolan med Göteborgs universitet kommer att ytterligare skapa möjligheter till överskridande forskningsmiljöer inom hälso- och sjukvårdsområdet. En ökad mångfald kommer här att vara av positiv betydelse även för universitetet.

Mycket av Vårdhögskolans utbildning samt forsknings- och

utvecklingsarbete sker redan i dag i ett mycket nära samarbete med universitetet, men att vara en likvärdig del av ett större sammanhang ger helt andra möjligheter för studenten, läraren och forskaren inom Vårdhögskolan. Universitetet utgör noder i ett nätverk med länkar till den internationella forskningen såväl som till lokala organisationer och näringsliv. Detta medför att Vårdhögskolan inom universitetet kommer att kunna få förutsättningar att leva upp till de viktigaste av alla krav på en akademisk miljö: internationellt godtagbar standard och hög kvalitet på utbildning och forskning. Allt detta kommer nu Vårdhögskolans studenter till del efter en lång tids väntan. Men den som väntat på något gott...

ÅKE GEORGISSON
Rektor för Vårdhögskolan

FOTO: ALAN ERICSSON

Ett nytt vetenskapligt område tillförs GU

Vårdhögskolan i Göteborg (VHG) kommer från den 1 juli 1998 att ingå i Göteborgs universitet. Därmed breddas GU:s kompetensområde genom att ett nytt vetenskapligt område – vårdvetenskapen – tillförs.

INTERNATIONELLT HAR VÅRDVETENSKAPEN utvecklats under de senaste decennierna och utvecklingen i Sverige har på några få år blivit en accepterad vetenskap. Trots den volym och betydelse som vårdvetenskapen fått finns ändå en hel del frågetecken kvar om vad vårdvetenskapen är och vad som ingår i området.

Vårdvetenskapen växer fram på lite olika sätt och kan därför se lite olika ut om man jämför mellan olika länder, till och med inom Skandinavien.

Vårdvetenskapen är kunskapen om vård som mänsklig aktivitet och i det ingår en rad underområden. På VHG i Göteborg har vårdvetenskapen vuxit fram ur de ämnen som även utgör vårdhögskolans utbildningar och dessutom genom ett nära samarbete med närliggande discipliner. Sju huvudområden representerar vårdvetenskapen så som den ser ut i dag; omvårdnad, arbetsterapi,

audiologi, sjukgymnastik, medicinsk laboratorievetenskap, social omsorg och oral hälsovetenskap. I en framtid kan denna bild förändras, nya ämnen, som i dag finns inom andra områden kan tillkomma och ämnen som idag finns inom VHG kan komma att tillhöra andra fakultetsområden. Den pågående HSGU-utredningen och de diskussioner som följer i dess spår, kommer att bli vägledande för de närmaste årens utveckling.

Goda förutsättningar

Den utpräglat mångvetenskapliga karaktär som kännetecknar vårdvetenskapen i Göteborg, och det nära samarbetet mellan VHG och GU som pågått under flera år medför att det finns mycket goda förutsättningar för att utvecklingen kommer att bli snabb och effektiv under de närmaste åren. Andra goda förutsättningar för att prognosen är speciellt god i Göteborg, är att VHG representerar många ämnen och att VHG går in i GU som en enhet. De sista förutsättningarna är relativt specifika för VHG; endast ett fåtal av vårdhögskolorna i landet har så många ämnen som VHG och dessutom kommer VHG som enda vårdhögskola i Sverige att ingå

som en sammanhållen enhet i ett universitet.

Tvårvetenskapligt synsätt

Vårdvetenskapen byggs upp av en kärna som utgörs av VHG:s ämnen. Dessa ämnen är sinsemellan olika men är byggstenar i vården och omsorgen. De utgör komplement till varandra och den sammantagna kunskapen bildar vårdvetenskapen, på samma sätt som de medicinska ämnena tillsammans bildar den medicinska vetenskapen. Relationen till medicinen är givetvis stark, medicinsk vetenskap och vårdvetenskap är varandras förutsättningar i en god sjukvård, men vårdvetenskapen är även relaterad till samhällsvetenskap och humaniora. Dessa relationer har nu beretts vetenskapliga och organisatoriska förutsättningar för utveckling.

Inte nya inom akademiska världen VHG har sedan många år målmedvetet strävat efter att vården skall ha en akademisk status och goda förutsättningar till kunskapsutveckling, vilka är grundförutsättningar för utformningen av en hög kvalitet i vården och omsorgen. Vägen dit har dock stundtals kantats av

en hel del problem och hinder som varit nödvändiga att övervinna. Att som landstingskommunal högskola, utan formella möjligheter till egen forskarutbildning och fasta forskningsresurser, försöka bygga upp en akademisk miljö för studenter och lärare, har sina problem. Att överbygga problemen har krävt mycket arbete, och även om mycket arbete har lagts ner internt på VHG, skulle dagens akademiska nivå inte kunnat uppnås utan formellt och informellt samarbete med andra universitet och högskolor, främst GU. I dag har ca 25 procent av lärarna doktorsexamen och ett drygt 30-tal är registrerade doktorander. Flera omfattande forskningsprojekt utgår från VHG men med nära samarbete med forskargrupper på GU.

Det arbete som nu startar kommer förhoppningsvis att resultera i en internationellt bärkraftig vårdvetenskap och med akademiska utbildningar på högsta nivå.

PÅR A LARSSON
JOHN HULTBERG

Studentkåren vid Vårdhögskolan

Studentkåren vid Vårdhögskolan heter Hälsovetenskapliga studentkåren. HVS bildades hösten 1997 som en del i arbetet inför övergången till Göteborgs universitet. Kåren är indelad i utbildningsspecifika sektioner vars uppgift är att handha utbildningsbevakning på de olika programmen.

Studentkåren samarbetar med Studentkommittén vid Göteborgs universitet, Göteborgs förenade studentkårer samt Sveriges förenade studentkårer.

FAKTA/ Vårdhögskolan i Göteborg

Antal studenter: ca 2 000 studenter

Utbildar:

- Arbetsterapeuter
- Audiomoner
- Biomedicinska analytiker
- Sjukgymnaster
- Sjuksköterskor
- Personal inom social omsorg
- Tandhygienister
- Barnmorskor

Dessutom ges fristående kurser, kompletterande kurser, uppdragsutbildningar samt specialistutbildningar för sjuksköterskor.

INFORMATION FRÅN VÅRDHÖGSKOLAN

ARBETSTERAPI

Vad karakteriserar ämnet?
Inom ämnet arbetsterapi studeras och utvecklas kunskap om människans förmåga att använda sina resurser, sin tid och förmågan att bemästra såväl sin fysiska, sociala som kulturella miljö. En central utgångspunkt är människans vilja och förmåga att ha och ta kontroll över sitt liv ("empowerment").

Internationellt har arbetsterapi som ämne utvecklats i olika riktningar och benämnts ex Occupational Science, Occupational Therapy Science och har sin tillhörighet inom olika fakulteter. Vi har hämtat inspiration från flera riktningar och definierar ämnet som arbetsterapivetenskap; en vetenskap om människans aktivitet.

Hur kommer ämnet att utvecklas inom universitetet?
Forskningen i arbetsterapi i dag är av tvärvetenskaplig karaktär och bedrivs i nära samverkan med andra discipliner. Inom universitetet kommer vi att intensifiera samverkan med andra och inom den egna disciplinutvecklingen tydliggöra ämnets innehåll, struktur, gränser och villkor. Vi förväntar oss att bli ett intressant tillskott som disciplin därför att vi utvecklar kunskap om på vilket sätt aktivitet påverkar människans existens och utveckling, på vilket sätt aktivitet påverkar hälsa och förebygger ohälsa och på vilket sätt aktivitet kan användas i förebyggande, habiliterande och rehabiliterande syfte.

AUDIOLOGI

Vad karakteriserar ämnet?
Audiologi är läran om hörseln och karakteriseras av intresset för hörandets betydelse för människans kommunikation och kontakt med sin omvärld. Ämnet förenar kunskaper om det mänskliga hörandet utifrån medicinskt, tekniskt och beteendevetenskapligt perspektiv.

Hur kommer ämnet att utvecklas inom universitetet?
Vi ser framförallt tre faktorer som kommer att driva utvecklingen av ämnet audiologi vidare:

- Närmare anknytning mellan å ena sidan klinisk verksamhet och forskning och å andra sidan grundutbildning.
- En organisering av ämnet genom kandidat- och magisterexamen.
- Närmare anknytning till angränsande områden inom GU såsom t ex talvårdsområdet.

MEDICINSK LABORATORIEVETENSKAP

Vad karakteriserar ämnet?
Ämnet medicinsk laboratorievetenskap kan beskrivas som ett transdisciplinärt ämne där metodologisk problemlösning utgör basen, med stöd av biomedicinska ämnen. Medicinsk laboratorie-

vetenskap har laboriemetodik som den centrala kärnan, inom vilken kunskapsbildningen syftar till att säkerställa högt ställda krav på reabilitet och validitet. Unik kunskap inom ämnet finns bl a att söka inom "know how" från den praktiska verkligheten.

Hur kommer ämnet att utvecklas inom universitetet?
Ämnet kommer att utvecklas genom att man får en rak väg från grundutbildning till forskarutbildning. Det avgörande för ämnets utveckling är forskarutbildning inom ämnet och att professorer inrättas. Professorer behövs för att legitimera ämnet och för att få en snabb kunskapsutveckling. Dessutom behövs ytterligare doktorandjänster för att utbilda fler forskare inom ämnet. Ett nära samarbete med granndiscipliner inom universitetet, framför allt biomedicinska ämnen, krävs för ämnets fortsatta utveckling.

OMVÅRDNAD

Vad karakteriserar ämnet?
Omvårdnad är huvudämnet i sjuksköterskeprogrammet. Synen på människan i omvårdnad präglas av en humanistisk grundsyn. Omvårdnad innefattar kunskaper om relationen vårdare - patient, samt handlingar relaterade till människans oförmåga att klara sitt dagliga liv i förhållande till hälsa/ohälsa.

Hur kommer ämnet att utvecklas inom universitetet?
Förutom alla de vinster som en mångkulturell akademisk miljö innebär, kommer vi att få möjligheter till akademiska examina och till egen forskarutbildning i omvårdnad som är möjlig inte bara för sjuksköterskor utan för alla med grundläggande behörighet. När det gäller forskningen så ser vi med förväntan fram emot att få en "naturlig plats" i akademien. Hittills har alla vårdforskare varit hänvisade till att forska och disputera vid andra institutioner. I framtiden kommer vi både att ha ett närmare samarbete med dessa genom att vara en del av universitetet, men framför allt kommer vi att kunna utveckla vårt eget forskningsämne under helt nya förutsättningar.

ORAL HÄLSOVETENSKAP

Vad karakteriserar ämnet?
Oral hälsovetenskap kan man säga lyfter fram hälsofrämjande faktorer, metoder för att bibehålla oral hälsa och reducera oral ohälsa. Man kan också säga att ämnet är transdisciplinärt och att olika professioner kan samverka för att utveckla kunskapsområdet.

Hur kommer ämnet att utvecklas inom universitetet?
Inom universitetet finns förutsättningar för fortsatta studier och forskning inom Hälsovetenskapliga akademien. I och med att universitetet ska spegla samhällets behov av kunskap kan vi se att oral hälsovetenskap tangerar många kunskapsområden inom vård och omsorg

SJUKGYMNASTIK

Vad karakteriserar ämnet?
Sjukgymnastik (fysioterapi) omfattar kunskaper om och studier av människan i rörelse med avseende på hennes förmåga att uppfatta, tillvarata, ha kontroll över och använda sin kropp på ett sätt som svarar mot hennes mål med hänsyn till de krav som omgivningen ställer på henne. Det teoretiska underlaget utgörs av anatomiska, fysiologiska, medicinska och psykologiska kunskaper, samt kunskap om hälsobefrämjande, förebyggande och rehabiliterande insatser. Interaktion och lärande är viktiga komponenter i ämnet.

SOCIAL OMSORG

Vad karakteriserar ämnet?
Ämnet social omsorg är beteckningen på huvudämnet i det sociala omsorgsprogrammet med dess två inriktningar; socialt omsorgsarbete och socialpedagogiskt arbete. Det är ett praxisämne, dvs handlingsinriktat och tillämpat i en yrkeskontext. Kunskapsområdet har utöver en samhällsvetenskaplig bas, en humanistisk och naturvetenskaplig förankring. Ämnet är inriktat på kunskapsutveckling och yrkesverksamhet för målgrupperna äldre personer med såväl psykiska som fysiska handikapp, personer med utvecklingsstörning, barn- och ungdom på institution samt i mer avgränsad mening vuxna inom missbruks- och kriminalvård. Det sociala omsorgsprogrammet fokuserar på målgruppernas vardagsliv, t ex i det egna hemmet, hemliknande miljöer, gruppboende och vård-, omsorgs- och behandlingshem.

Hur kommer ämnet att utvecklas inom universitetet?
Vi förväntar oss att ämnet ska fortsätta utvecklas i en tvärdisciplinär anda som ett eget ämne från kandidat- till doktorsexamen.

Hur betar sig maneter?

NYTT INOM FORSKNING

Forskaren Lars Johan Hansson har studerat maneternas okända liv. Trots ett mycket enkelt nervsystem uppvisar de förvånansvärt komplicerade beteenden.

En av vårens första varma dagar sitter vi på en strandhäll i utkanten av Lysekil. En ljum bris bär med sig ejdrarnas trygga skrockanden utifrån skären. Tärnorna dyker och en strandkata pilar förbi med ljudliga "ku' bik, ku' bik".

Lars Johan Hansson, forskare vid Kristinebergs marina forskningsstation, spejar med van blick ner i det solglittrande vattnet vid våra fötter. Där! En blåaktig, diskusformad geléklump lösgör sig ur djupet. Långsamt och rytmiskt pulserar den upp mot ytan; en örönmanet med de karaktäristiska fyra runda "örönen" och en ljus böljande trådfrans runt ytterkanten.

– De första örönmaneterna brukar dyka upp redan i april, berättar Lars Johan. Och titta där – en brännis!

Han pekar ett stycke bort där en liten men omiskännlig figur just har trasslat in sig i en ruska sägtång. Ännu så länge bara några få centimeter i diameter, men framåt badsäsongen har den säkert nått en mer respektinjugande storlek.

Lars Johan Hansson disputerade nyligen på en avhandling om örönmaneter, "On the Ecology of Aurelia Aurita". Med Kristinebergs marina forskningsstation som bas har han under några år studerat örönmaneternas liv och leverne.

Det finns en mening i hans avhandling som jag har funderat

över: "Day and night during life...it alternately contracts and relaxes its swim muscles...". Sover maneter aldrig?

– Nej, bekräftar Lars Johan. De simmar dygnet runt. I bland kan de hoppa över nå'n puls och ligga stilla ett litet tag, men de sover inte.

Maneter kan skilja på ljus och mörker

Kanske är det tack vare att de inte har någon hjärna som örönmaneter klarar sig utan sömn; de behöver inte i lugn och ro organisera en massa inhämtad information. Och trots sitt enkla nervsystem kan maneter göra förvånansvärt många saker, förklarar Lars Johan. De kan t ex skilja på ljus och mörker och vad som är upp och ner; kanske kan de även lukta sig till eller på annat sätt känna igen områden där det finns mycket mat och söka sig dit.

Lars Johan Hanssons forskning handlar till stor del om hur maneter betar sig; hur de simmar och får i sig föda, och vad de gör när de själva riskerar att bli uppätta. Mycket av arbetet har utförts i Gullmarsfjorden, med Lars Johan iklädd dykutrustning och försedd med videokamera. Det inspelade materialet har han sedan analyserat inne på laboratoriet.

FOTO: BO BRÄNNHAGE. NATURFOTOGRAFERNA

MANETFAKTA

Maneter är nässeljur. När maneten kommer i kontakt med ett lämpligt byte slungas små "harpuner" ut ur de sk nässelcellerna, tränger in i offret och sprutar in ett gift som bedövar eller dödar det. De flesta nässelcellerna sitter på trådar som hänger ned under maneten.

I svenska vatten förekommer främst örönmanet (*Aurelia aurita*), röd brännmanet (*Cyanea capillata*) och blå brännmanet (*Cyanea lamarkii*).

Örönmaneter förmår inte bränna oss människor, det gör däremot brännmaneterna. Det är inte farligt, men det gör ont. Skölj bort trådarna med saltvatten, efter ett par timmar har svedan lagt sig.

– Maneter är ju stora och hyfsat långsamma, vilket gör det möjligt att studera dem ute och till och med göra fältexperiment, berättar han. Fast det tar sin tid att ligga där och titta. Många dagars jobb kanske resulterar i en användbar filmsnutt på 20 sekunder!

Hur havet fungerar som system

Forskning som baseras på studier i fält är ofta mycket tidskrävande. Man måste vänta på att djuren behagar infinna sig, det får inte blåsa för mycket, det måste vara sikt i vattnet, mycket utrustning som ska packas, osv. På laboratoriet kan man skapa rätt förhållanden när det passar en själv. Nackdelen är att man inte vet på vilket sätt laboratoriemiljön påverkar resultaten. De flesta studier på maneter är gjorda inomhus, men man vet att de betar sig helt annorlunda i akvarier jämfört med ute i havet – även i mycket stora behållare. Dessutom är det svårt att samla in dem utan att de skadas.

Varför ägna så mycket möda åt maneter?

– Jag är intresserad av hur havet fungerar som system, förklarar Lars Johan. Mina insatser ser jag som pusselbitar som bygger upp vår grundkunskap, vår förståelse för naturen. Att det blev just maneter var mer en slump, ett förslag från min handledare.

Länge trodde man att maneter inte hade några fiender; själva satte de i sig en massa fiskägg, fisklarver och andra smådjur, men ingen åt dem. Under senare år har man insett att detta är fel. Maneter blir uppätta av t ex fiskar och fåglar, och maneter äter dessutom varandra. Lars Johan Hansson har undersökt maginnehållet i 70 brännmaneter, och resultaten antyder att örönmaneter utgör en stor andel av brännmaneternas diet, kanske mer än hälften.

Försöker att fly

Hur reagerar då en örönmanet när den kommer i kontakt med en brännmanet? Förmår den med sitt enkla nervsystem över huvudtaget uppfatta att den attackerats?

Det är bland annat detta Lars Johan har undersökt. Simmande örönmaneter har berörts på olika delar av kroppen med hela brännmaneter eller med trådar fästade på en pinne. Örönmaneterna videofilmerades och inne på labbet analyserades deras beteenden.

Föröker de fly?

– Ja, det verkar så, säger Lars Johan. Om man petar på dem med en enda tråd från en brännmanet ändrar de simbeteende och börjar simma upp mot ytan.

Han betonar att ytterligare studier behövs för att ta reda på effekten av örönmaneternas reaktion; om den verkligen leder till att de undgår att bli fångade och uppätta.

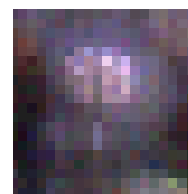
Har Lars Johan ändrat inställning till maneter under arbetet? Fått någon "känsla" för dem?

Han kisar mot vattnet där en liten örönmanet ligger och pulserar strax under ytan. Drar lite på svaret.

– Joo, det har jag nog. Förut visste jag ju mycket lite om dem; hur de är uppbyggda, varför de gör som de gör och vilka möjligheter de har att få någon sorts uppfattning om sin värld.

– I dag ser jag kanske skönheten i dem på ett annat sätt, försätter han och skrattar till. En perfekt formad, ungefär 5 cm stor örönmanet – den släpper jag ut när jag är klar med försöket!

SUSANNE LILJENSTRÖM
biolog och frilansjournalist

Dialogen i centrum på Lindholmen

Vi vill vara livsfarliga, fastslog Maj-Lis Follér, föreståndare för Grundtvig institutet som den 14 maj höll öppet hus på Aftonstjärnan, Lindholmen kring folkbildning, kunskap och livslångt lärande. Institutet vill bli en möjlighet till möten över ämnesgränserna men också mellan t ex universitet och folkhögskolor (se GU Journalen 2/98).

MAN SKULLE KANSKE kunna se institutet som en motvikt mot de krafter som vill standardisera utbildningssystemet och som tror att kunskap kan mätas i genomströmningshastigheten. Det är då viktigt att understryka att det inte finns några enkla tumregler för att förstå världen eller handla på ett riktigt sätt.

Pedagogikprofessor Ference Marton konstaterade därför att det viktigaste är att kunna lära av varje ny situation. Därför får man inte vara alltför fastlåst, man får inte i förväg veta hur man skall lösa ett nytt problem. Den stora sanningen kan vi inte nå men däremot de mindre, partikulära.

Just därför att det är svårt att tala om kunskap eller inläring i största allmänhet. Kunskap är alltid kunskap om någonting specifikt, tänkande är alltid tänkande över någonting särskilt. Diskussionen på Lindholmen blev också ibland för abstrakt och svävande.

Maj-Lis Follér sade sig ha för avsikt att återkomma med liknande arrangemang. Kan man inte då bjuda in t ex en historiker eller en fysiker som berättar om vad kunskapsbildning

och tänkande betyder i deras ämnen och inte minst för deras egen livsväg? (Olof Lagercrantz' självbiografiskt färgade bok om konsten att läsa och skriva är mera givande än skrifter med allmänna resonemang om inläring och tänkande.)

Marton har också betonat, t ex i en intervju i GU Journalen 2/98, att man inte kan skilja pedagogik eller inläring från de specifika ämneskunskaperna. Undertecknad minns från sin egen skoltid hur eleverna plågades med ganska meningslösa övningar i studieteknik. Säkert hade eleverna blivit mycket bättre på att studera om de i stället fått en mera traditionell undervisning i t ex svenska, historia och matematik och vant sig vid att läsa mycket.

På Lindholmen diskuterade också Grundtvigforskaren Ove Korsgaard hur utbildningen under tidigare epoker varit ett sätt att inordna medborgarna i samhället. De ambitionerna är väl inte heller främmande för vår tids politiker.

"Where is the knowledge we have lost in information?" frågade TS Eliot. Grundtvig institutet har en uppgift om universitetet inte bara skall ge oss nya fakta, utan också diskutera kunskapens och bildningens betydelse.

DAVID ANDERSSON
Filosof och skribent

Utdelningar

Stiftelsen Richard C Malmstens minne har i dagarna till 16 mottagare delat ut 18 miljoner kronor till ekonomisk forskning och utbildning vid Göteborgs universitet. Stiftelsen grundades för jämnt 15 år sedan genom en donation av grosshandlare Erik Malmsten.

Den största posten i år, 10,5 miljoner kronor, tillföll Graduate Business School, en avancerad påbyggnadsutbildning inom Handelshögskolan. I första hand skall pengarna användas till en kraftfull internationell profilering och förstärkning. Vidare gick ytterligare 1,5 miljoner kronor till IT-pedagogiska projekt inom Institutionen för informatik. Stiftelsen har även tidigare stöttat det ekonomiska biblioteket, som nu fick ett ytterligare tillskott på 1,5 miljoner kronor.

Professor Ted Lindblom erhöll drygt 900.000 kronor för att i samarbete med University of Wales studera effekterna av stora banksammanslagningar.

Bland många anslag till forskningsprojekt och konferenser i Göteborg märks ett bidrag till ett av Göteborgs profilområden. Det blev ett anslag om drygt 300.000 kronor till universitetslektor Lena Larsson Mossberg för att inleda verksamhet vid Centrum för besöksnäringens ekonomi samt 950.000 kronor till fil.dr Peter Dobers för forskningsprojektet IT som den framtida stadens infrasytem.

Också det ekonomisk-historiska fältet fick bidrag. Professor Ulf Olsson fick 100.000 kronor till en internationell fiske-ekonomisk konferens och docent Jan Kuuse 400.000 kronor för tryckning av sin bok om handelshuset i Göteborg.

Pristagare belönas för goda idéer "På varje person som lanserar en ny idé finns det alltid tio som tänkt på den förut – men bara tänkt".

Med en väl vald devis inledde Hans Enlund årets prisutdelning för belönade förslag på Ågrenska villan. Det här året belönade förslagskommittén fyra förslag och ytterligare tre personer uppmärksammades för sina goda idéer.

De belönade förslagen: Ingrid Erikmats på avdelningen för anestesioologi och intensivvård belönades för sitt förslag att komplettera "Horisonten" med uppgifter om gamla forskningsanslag. Karin Hane, nationalekonomiska institutionen, föreslår att alla GU:s blanketter ska läggas in på nätet för att därmed kunna skrivas ut på skrivaren.

Ingemar Borg, enheten för medieteknik, har ett förslag om att köpa in miljöanpassade bilar till Göteborgs universitet.

Kurt Samuelsson på botaniska institutionen har kommit in med ett förslag om ändrad postgång som skulle kunna ge besparingar.

Tre personer fick var sin gåva för sina goda idéer: Harriet Solving Gustafsson, engelska institutionen, tycker det är onödigt att skicka ut kurskatalogerna till alla institutioner. Det vore bättre att lägga ut dem på centralt belägna platser.

Ann-Caroline Bergström på Konsthögskolan Valand har ett förslag om att återvända skrivpapper.

Till sist har Bo Rothstein skickat in ett förslag till organisation som befrämjar och underlättar rörligheten för nyrekryterade forskare, doktorander och lärare.

Utmärkelser

Pro Arte et Scientia-medaljen Medaljen Pro Arte et Scientia (ung för konst och vetenskap) har utdelats sedan 1987 och då företrädesvis till personer utanför universitetet, som på olika sätt varit till stöd för dess arbete och verksamhet.

För 1988 tilldelas medaljen: David Horn, som är verksamhetsledare på studenternas motionsanläggning Fysiken. Tack vare David Horns mångåriga och engagerade ledarskap har Fysiken i Göteborg utvecklats till en av Nordens största anläggningar i sitt slag med i dag 13 000 besök per vecka. Detta är till stort gagn för Göteborgs studenter och för den studiesociala miljön.

Bengt Sjögren, som varit arkivarie vid Landsarkivet i Göteborg, och som under en lång följd av år väglett ett stort antal forskare och studenter vid Göteborgs universitet. Han har i dessa kontakter visat ett intresse och ett engagemang, som gått långt utöver hans älgganden som arkivarie. Detta har varit till mycket stor nytta och glädje för universitetet.

Medaljerna kommer att utdelas i samband med doktorspromotionen den 17 oktober 1998.

David Horn

Bengt Sjögren

Personallytt

NYA ADJUNGERADE PROFESSORER

Docent **Luigi Pellettieri**, adj professor i neurokirurgi vid institutionen för klinisk neurovetenskap

Docent **Jan Törnell**, adj professor i funktionell genanalys

Grafiske formgivaren **Hans Cogne**, adj professor i grafisk design vid HDK

NYA DOCENTER

Hans Östgaard, docent i ortopedi

Jerry Reine Mattsson, docent i kirurgi

Siv Nordborg, docent i reumatologi

Thomas Hartman, docent i företagsekonomi

Mats Brune, docent i medicin, särskilt hematologi

Claes Stefan Lindén, docent i experimentell lungmedicin

Charles Hanson, docent i reproduktionsgenetik

Margareta Hallberg, docent i vetenskapsteori

Åke Bergvall, docent i engelska

Hans Löfgren, docent i engelsk litteraturvetenskap

Eva Ahlstedt, docent i franska

ÖVRIGA FÖRORDNANDEN

Lena Olson, informatör vid det nyinrättade nationella sekretariatet för genusforskning, e-post: lena.olson@genus.gu.se

Lena Olson

Gill Lidström-Widell, universitetslektor i företagsekonomi med placering vid företagsekonomiska institutionen

Berndt Andersson, universitetslektor i företagsekonomi med placering vid företags-ekonomiska institutionen

Anette Carlén, forskarsistent i bakteriologi

Margareta Sjöstrand, förste forskningsingenjör vid hjärt-lunginstitutionen, avdelningen för lungmedicin och allergologi

Fiona Philip, projektassistent vid medicinska fakultetens databioratorium (MEDNET)

Heidrun Kjellberg, forskarsistent i ortodonti

NYA PROFESSORER

I Vasakyrkan den 25 april 1998 installerades följande professorer:

Medicinska fakulteten

Sven Ekholm radiologi

ssk neuroradiologi

Bengt O Eriksson barnkardiologi

Pam Fredman neurokemi

Mats Hagberg yrkesmedicin

Anders Wallin geriatrisk neuropsykiatri

Humanistiska fakulteten

Tore Janson afrikanska språk

Birgitta Skarin Frykman etnologi

Konstnärliga utbildningar

Ole Lützow-Holm, komposition

Samhällsvetenskapliga fakulteten

Berit Askling pedagogik

Olov Olson företagsekonomi, ssk redovisning med finansiering

Torbjörn Stjernberg företagsekonomi, ssk organisation och administration

Matematisk-naturvetenskapliga fakulteten

Martin Billeter molekylär biofysik, med inriktning mot NMR-spektroskopi

Elfi Cremer teoretisk kemi, ssk reaktionsmekanismer och reaktionsdynamik

Temanämnden

Hans Glimell humanteknologi

En vindlande pjäs om en grå veckad klump

Doktor Fräkensten, en sentida ättling till, ja just det, doktor Frankenstein, ska just transplantera en hjärna. Snart inträffar det stora ögonblick då blixten kommer att slå ner i de invecklade apparaterna, då en mänsklig hjärna för första gången kommer att ...

HALLÅ DÄR! Så där går det bara inte till! Hjärnor kan man minsann inte hantera hur som helst!

En professor rusar upprörd upp scenen, inför förbluffade skådespelare och en publik som ännu inte riktigt vet vad de ska tro.

Det är Klara soppteater från Stockholm som ger vetenskapsteater på Röhsska under Vetenskapsfestivalen.

Doktor Fräkensten spelas av Helge Skoog och hans assistent av Peder Falk.

Man spelar i auditoriet, det är fullsatt till sista bänk och lite till. Scenen är enkel, egentligen bara en sjukhussäng med ett lakan över som visar konturerna av någon, eller något, som ligger där under.

Föreställningen har avbrutits och professorn i neurokirurgi, Lars Olson, förklarar:

med sin egen utveckling, förklarar professor Lars Olson. Så medan hjärnan på ett foster eller ett litet barn ständigt utvecklas, klarar den samtidigt av att styra sin egen utveckling och dessutom utvecklingen av kroppen i övrigt. Något sådant klarar knappast en dator av. Datorn måste ju först vara färdigkonstruerad innan den kan börja arbeta.

Hjärnan består av tusen miljarder nervceller. Skulle man räkna en cell i minuten skulle man få hålla på i 30 000 år. Hjärncellerna har dessutom stödceller som är cirka tio gånger så många som hjärncellerna!

Man diskuterade också hjärnans förmåga att känna igen saker och vad som händer när förmågan blir skadad.

– Vad är detta för något? frågar Peder Falk och håller upp en handske.

– En behållare för växelmynt? föreslår Helge Skoog som förstår att det är en handske först när han sätter den på sig.

– Det finns sjukdomar som gör så att patienten förlorar förmågan att känna igen saker med synen, säger professor Lars Olson. Men då finns de andra sinnena kvar som kan ge upplysning om vad det är fråga

Peder Falk, Lars Olsson och Helge Skoog får oss att skratta men också att tänka till när det gäller de stora frågorna om hjärnans mysterier.

– Den mänskliga hjärnan är den mest komplexa struktur man känner till i universum! Hjärncellerna är beroende av syre och dör nästan omedelbart om syretillförseln avbryts. Därför är det tekniskt sett omöjligt att transplantera en hjärna. Dessutom sitter människans personlighet just i hjärnan. Alltså är det fel att tala om att transplantera en hjärna till en kropp. Det är riktigare att säga att man transplanterar en kropp till en hjärna.

Soppteatern populariserar forskning genom att göra teater. Man arbetar tillsammans med forskningsrådsnämnden och verksamheten ingår i ett EU-projekt.

Det är en rolig uppvissning man får ta del av, skådespelarna utmanar hela tiden våra fördomar och förutfattade meningar. Som den att hjärnan skulle kunna liknas vid en dator:

– Det är hjärnan som styr allt, till och

om och har patienten väl känt att det till exempel är en handske kan han plötsligt se handsken också.

Och myten att vi bara använder en liten del av hjärnan avlivades också

– Snarare har hjärnan en stor överkapacitet. Om en del av hjärnan skadas kan den kompensera detta genom att använda andra delar. Vid Parkinsons sjukdom, till exempel, hinner hela 90 procent av det skadade området att bli förstört innan patienten märker att han är sjuk.

Hjärnan är alltså en förunderlig grå klump. Vetenskapen vet mer än någonsin om den, ändå står man fortfarande nästan lika frågande inför de stora gåtorna.

EVA LUNDGREN

GÄSTKRÖNIKAN

Akademisk snobbism eller okunnighet?

Det är förbryllande att läsa Per Sörboms synpunkter på Malmö högskola i senaste GU Journalen. Han ironiserar över en annons i Universitetsläraren där Malmö högskola utlyser 27 lektorat i bl a "miljövetenskap speciellt med inriktning mot tekniska försörjningssystem i urbana miljöer".

■ Visst, det låter krångligt, om det nu är det som Per Sörbom menar. Men det finns krångliga ämnesbeskrivningar även på andra universitet? Därför känns det långsökt när han ser annonserna som exempel på hur Utbildningsdepartementet har tolkat "tidsandan och dess krumbukter".

Hans slutsats är att om de existerande universiteten "med sin samlade erfarenhet och kompetens" fått göra motsvarande tolkning, så hade det inte blivit någon högskola i Malmö.

Naväl, den 1 juli invigs Malmö högskola.

Lunds universitets rektor *Boel Flodgren* som var med i utredningen har eftertryckligt betonat att hon stödjer satsningen.

■ I Sveriges tredje största stad har industrijobben minskat från ca 35 000 år 1960 till 18 000 i dag. Industrin som är kvar har inte omvandlats i önskad takt vad gäller ny teknik och nya marknader. Arbetslösheten har länge varit högre än riksgenomsnittet. Jämfört med andra storstäder har Malmö en låg andel personer med eftergymnasial utbildning.

Samtidigt har regionens universitetsstad Lund lockat till sig nya högteknologiska, forskningsintensiva och expansiva företag.

Det finns alltså argument för en satsning som ger fler malmöbor modern utbildning och som gör staden till en attraktiv miljö för näringslivet. Men det handlar förstas inte bara om att skräddarsy arbetskraft åt näringslivet. Högskolan har också en samhällskritisk och kulturbärande roll.

■ En ny högskola i Malmö ger fler unga chans att läsa vidare efter gymnasiet. Från andra delar av landet vet vi att de som examinerats från en viss högskola ofta stannar och arbetar på orten även om de kommer från andra delar av landet.

Samtidigt hjälper vi till att höja utbildningsnivån i hela landet. Detta behövs om svenskt näringsliv ska behålla sin konkurrenskraft. 1996 fanns 90 000 behöriga studenter som inte kom in på universitet.

Behovet av en högskola blir än tydligare nu när Öresundsbron byggs. Visionen om en sammanhållen Öresundsregion lockar redan hit företag. Ska Malmö hävda sig i regionen så behövs högskolan som bl a har som mål att samarbeta med näringslivet och det omkringliggande samhället.

■ Malmö högskola står för nytänkande.

• Den ska ha ett långtgående samarbete över ämnesgränserna. Studenterna ska lätt kunna kombinera kurser och utbildningar så att de ökar sina chanser att få jobb.

• Den ska verka för att fler invandrare blir intresserade av högskolestudier.

• Den blir en del av ett framväxande "Öresundsuniversitet." Via Öresundsförbindelsen tar det ca en halvtimme att åka pendeltåg till Köpenhamn. Studenter och lärare kan både arbeta och följa kurser på andra universitet.

Kanske är det inte så förvånande att ansökningarna till höstens kurser redan är överväldigande stort? Studenter söker sig hit från hela landet. Etablerade universitet får en ny, kanske välbehövlig konkurrens. Kan det vara en rädsla för detta som Per Sörboms ironiska slängar bottnar i? Välkommen till Malmö!

FOTO: PIERRE MEUS

CLAES NOWOTNY
Informationsdirektör Malmö högskola